

T.C.
AĞRI İBRAHİM ÇEÇEN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İKTİSAT ANA BİLİMDALI

**GÜRBULAK SINIR KAPISININ AĞRI İLİ ÜZERİNDEKİ SOSYO-EKONOMİK
ETKİLERİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Güven KARHAN

Danışman

Yrd. Doç. Dr. Şekip YAZGAN

AĞRI

2016

İÇİNDEKİLER

ÖZET.....	I
ABSTRACT.....	II
TABLolar LİSTESİ.....	III
KISALTMA LİSTESİ.....	IV
BÖLÜM-I : GİRİŞ.....	1
BÖLÜM-II: SINIR TİCARETİ.....	3
2.1. Sınır Ticareti'nin Tanımı.....	4
2.2. Sınır Ticareti'nin Amacı	5
2.3. Sınır Ticareti'nin Kapsamı.....	8
2.4. Türkiye'de Sınır Ticareti'nin Tarihsel Gelişimi	11
2.5. Sınır Ticareti'nin Ekonomik Etkileri Üzerine Literatür Özeti	16
2.6. Bölüm Sonu Değerlendirmesi	27
BÖLÜM-III: AĞRI İLİNİN SOSYO-EKONOMİK YAPISI VE GÜRBULAK SINIR KAPISI.....	30
3.1. Coğrafi Konum	30
3.2. Ağrı İlinin Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Durumu	30
3.3. Nüfus.....	34
3.4. Ağrı'nın Ekonomik Yapısı.....	36
3.4.1. Bitkisel ve Hayvansal Üretim	39
3.4.2. Sanayi.....	42
3.5. Gürbulak Sınır Kapısı ve Sınır Ticareti	43
3.5.1. Sarısu Sınır Ticaret Merkezi	45
3.5.2. Ağrı İlinde Sınır Ticareti.....	48
3.6. Bölüm Sonu Değerlendirmesi	49
BÖLÜM-IV: GÜRBULAK SINIR KAPISININ AĞRI EKONOMİSİNE ETKİLERİ.....	51
4.1. Sınır Ticaretinde Yaşanan Sorunlar ve Ağrı İli Üzerine Etkileri.....	52
4.2. Bölüm Sonu Değerlendirmesi	55
BÖLÜM-V : SONUÇ VE ÖNERİLER.....	57
KAYNAKÇA	60
EK.....	64

ÖZET

Sınır ticareti, komşu iki ülke arasında özel anlaşmalara göre yapılan ve her iki ülkenin de sınıra yakın bölgelerini kapsamına alan bir ticaret türüdür. Sınır ticareti ile bölge ekonomisine canlılık getirilmesi, bölge insanının refah seviyesinin yükseltilmesi, mal kaçakçılığının azaltılması ve istihdamın artırılması ve göçün önlenmesi amaçlanmaktadır.

Türkiye'nin Doğu ve Güneydoğusunda bulunan diğer sınır illerinde olduğu gibi, iklim, yer şekilleri, toprak gibi doğal unsurlar ile ulaşım gibi beşeri açıdan olumsuz unsurlara sahip olması nedeniyle kişi başına düşen gelir açısından ülke ortalamasının altında bulunan Ağrı ili için alternatif gelir kaynaklarının oluşturulması için sınır ticareti oldukça önemlidir.

Ağrı ilinde Gürbulak Sınır Kapısı ve Sarısu Sınır Ticaret Merkezinden gerçekleştirilen sınır ticaretinden beklenen faydaların sağlanabilmesi için sınır ticareti kapsamındaki ürün yelpazesinin geliştirilmesi ve kota miktarlarının arttırılması sağlanmalı ayrıca ticari faaliyet sırasında karşılaşılan fiziki altyapı ve ulaşım sorunlarının çözülmesi gerekmektedir.

Anahtar Kelimeler: Ağrı İli, Sınır Ticareti, Gürbulak Sınır Kapısı.

ABSTRACT

Border trade is a type of trade between two neighboring countries in accordance with private agreements and involves nearby regions of both countries. The purpose of border trade is to revive region's economy, to increase people's welfare in region, to decrease trafficking of goods and to increase employment and prevent migration.

As it is the case in the other border provinces in the East and Southeast of Turkey, the border trade creates an alternative source of incomes and therefore it has a significant role for Ağrı province, individual earnings of which is below Turkey average due to having adverse factors in terms of humane geography such as climate, geographical formations, earth and other natural factors.

The range of products within the border needs to be enhanced to be able to meet the profit expectations from the border trade in Ağrı Gürbulak Border Gate and Sarısu Border Trade Center and the quota amounts needs to be increased, also the physical infrastructure and transportation problems encountered during trade activities needs to be solved.

Key words: Ağrı Province, Border Trade, Gürbulak Border Trade

TABLÖLAR LİSTESİ

- Tablo 1. Sınır ticaretine yetkili sınır kapıları
- Tablo 2. Sınır ticaret merkezleri
- Tablo 3. 1997-2002 yılları arasında sınır ticareti rakamları
- Tablo 4. Türkiye’de Sınır ticaretini inceleyen çalışmalar
- Tablo 5. 1996, 2003 ve 2011 SEGE sıralamalarına göre ilk ve son 5 il
- Tablo 6. İllerde yaşam endeksi’ne göre ilk ve son 5 il
- Tablo 7. 2015 yılı yaşam endeksi ve alt endekslere göre ağırlı ilinin sıralaması
- Tablo 8. Ağırlı İlinin aldığı, verdiği göç, net göç ve net göç hızı, 1980-2015
- Tablo 9. Yıllara göre ağırlı ilinin yıllık nüfus artış hızı ve nüfus yoğunluğu, 2007-2015
- Tablo 10. Ağırlı ili temel işgücü göstergeleri (2008-2013)
- Tablo 11. Bölgelere göre gayri safi katma değer (2004-2011)
- Tablo 12. TRA2 bölgesinde sektörlerin gayri safi katma değer içindeki payları
- Tablo 13. Ağırlı ili gayri safi yurt içi hâsılası (1992-2013)
- Tablo 14. Ağırlı ilinde tarımsal alanların yapısı
- Tablo 15. Ağırlı ilinde işlenen tarım alanlarının dağılımı
- Tablo 16. Ağırlı ilinde yetiştirilen önemli tarla, sebze ve meyve ürünleri
- Tablo 17. Ağırlı ili hayvan varlığı tablosu (2014)
- Tablo 18. Kara Kapılarına Göre Giriş-Çıkış Yapan Araç Sayıları
- Tablo 19. Ağırlı ilinde sınır ticaret kapsamında yapılan ihracat ve ithalat(TL)
- Tablo 20. İran ile sınır ticaretine yetkili sınır kapıları
- Tablo 21. İran ile ikili ticaretimiz (ihracat-bin ABD doları)
- Tablo 22. İran ile ikili ticaretimiz (ithalat-bin ABD doları)
- Tablo 23. Ağırlı ili ihracat ve ithalat rakamları (2002-2015) (bin ABD doları)
- Tablo 24. Gürbulak Gümrüğünden ihracat ve İthalat (2005-2014) (bin ABD doları)

KISALTMA LİSTESİ

AB:	Avrupa Birliği
ABD:	Amerika Birleşik Devletleri
ADNKS:	Adrese Dayalı Nüfus Kayı Sistemi
DPT:	Devlet Planlama Teşkilatı
GSYİH:	Gayri Safi Yurt İçi Hâsıla
NAFTA:	Kuzey Amerika Serbest Ticaret Bölgesi
OECD:	İktisadi İşbirliği ve Gelişme Teşkilatı
OSB:	Organize Sanayi Bölgesi
SEGE:	Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Endeksi Araştırması
STM:	Sınır Ticaret Merkezi
TÜİK:	Türkiye İstatistik Kurumu
UND:	Uluslararası Nakliyeciler Derneği
YİD:	Yap- İşlet-Devret

BÖLÜM I

GİRİŞ

Ağrı ili Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgesinde bulunan diğer sınır illerimiz gibi sosyo-ekonomik açıdan Türkiye'nin geri kalmış illerinden birisidir. Türkiye'nin Doğu ve Güneydoğusunda bulunan sınır illeri iklim, yer şekilleri, toprak gibi doğal unsurlar ile ulaşım gibi beşeri açıdan olumsuz unsurlara sahip oldukları için bu illerde kişi başına düşen gelir ülke ortalamasının altındadır. Bu sebeple alternatif gelir kaynaklarının oluşturulması açısından sınır ticareti özellikle Ağrı ili ve Doğu ve Güneydoğu Bölgesi halkı için önemlidir.

Dış ticaretin özellik arz eden bir bölümünü oluşturan sınır ticareti, komşu iki ülke arasında özel anlaşmalara göre yapılan ve her iki ülkenin de sınıra yakın bölgelerini kapsamına alan bir ticaret türüdür. Sınırın iki tarafındaki halkın birbirleriyle yaptıkları yoğun ticaretin nedeni, malların iç bölgelerden getirilmesine oranla taşıma maliyetlerinin göreceli düşüklüğüdür.

Dünya'da çeşitli örnekleri bulunan sınır ticareti ve Türkiye'de ilk kez 1979 yılında petrol krizi ve döviz darboğazından sonra petrol krizine çözüm bulabilmek için Ağrı Valiliği, İran'ın Batı Azerbaycan Genel Valiliği arasında varılan mutabakat üzerine çeşitli tüketim malları verilmesine karşılık motorin ve benzin alımıyla başlamıştır. Sınır ticareti ile bölge ekonomisine canlılık getirilmesi, bölge insanının refah seviyesinin yükseltilmesi, mal kaçakçılığının azaltılması, istihdamın artırılması ve göçün önlenmesi amaçlanmaktadır.

Çalışmanın amacı Ağrı ilinde Gürbulak Sınır Kapısı ve Sarısu Sınır Ticaret Merkezinden gerçekleştirilen sınır ticaretinin sosyo-ekonomik gelişmişlik açısından Türkiye'de son sıralarda yer alan Ağrı ili ekonomisi üzerindeki etkilerini ortaya koymaktır. Çalışmada Türkiye'de sınır ticaretinin sosyo-ekonomik etkileri üzerine yapılmış çalışmalardan hareketle sınır ticaretinde yaşanan sorunlara değinilecek ve çözüm önerileri sunulacaktır. Çalışmada en önemli zorluğumuz Ağrı ve diğer sınır ticaretin izin verilen illerde sınır ticareti rakamlarına ulaşma zorluğudur.

Tez çalışması, giriş ve sonuç bölümleriyle birlikte toplamda beş bölümden oluşmaktadır. Tez çalışmasının ilk bölümünde çalışmanın amacı, önemi ve kapsamını içeren giriş kısmına yer verilmiştir.

Çalışmanın ikinci bölümünde sınır ticaretinin tanımı, amacı, kapsamı ele alınmakta ve Türkiye’de sınır ticaretinin tarihsel gelişimi açıklanmaktadır. İkinci bölümde daha sonra Türkiye’de ve Dünya’da sınır ticareti üzerine yapılan akademik çalışmalar değerlendirilmiştir.

Çalışmanın üçüncü bölümünde ilk önce Ağrı İlinin Sosyo-Ekonomik durumu anlatılacak, daha sonra Gürbulak Sınır Kapısından yapılan ticaret ve Ağrı ilinde yapılan sınır ticareti konusunda değerlendirmeler yapılacaktır.

Çalışmanın dördüncü bölümünde, Gürbulak Sınır Kapısından yapılan dış ticaretin ve sınır ticaretinin il ekonomisi üzerindeki etkileri ve sınır ticaretinde yaşanan sorunlar değerlendirilecektir. Son olarak çalışmanın beşinci bölümünde sonuç bölümünde tez çalışmasından elde edilen sonuçlar ve bu sonuçlar doğrultusunda önerilen politikaları kapsayan sonuç ve öneriler kısmına yer verilecektir.

BÖLÜM II

SINIR TİCARETİ

Bölgesel kalkınma konusu üzerinde çalışan iktisatçıların bölgesel kalkınmayı analiz etmekte kullanılacak yeni modeller arayışı neticesinde iktisat teorisinde nispeten yeni bir alt disiplin olan “*Bölgesel Ekonomiler*” kapsamında “*Çekim Modeli*” olarak adlandırılan yaklaşım ortaya konulmuştur. Bu yaklaşım kısaca “*iki ülke arasındaki coğrafi yakınlık ile ticari ilişkinin büyüklüğü arasında doğrusal bir ilişkinin olduğu*” tezine dayanmaktadır. Mesafenin ekonomik yakınlaşmayı etkilediği tezi sonucunda, gelişmiş ve büyük ekonomilere coğrafi yakınlığın dış ticareti arttıran, büyümeyi kolaylaştıran ve kalkınmayı hızlandıran bir unsur olduğu tezi de ortaya çıkmaktadır (Tekin Turhan, 2012:1).

Coğrafi yakınlığın dış ticareti arttıran bir husus olmasının sebebi taşıma maliyetleridir. Uluslararası Ticaret Teorisinde genellikle taşıma maliyetleri sıfır kabul edilmekle birlikte gerçekte malların ihracatçıdan ithalatçıya ulaştırılması belirli ölçüde taşıma maliyeti gerektirmektedir. Özellikle uzak ülkeler arasında taşıma maliyetleri önemli bir ticaret engeli oluşturabilir. Taşıma maliyetleri ticaret hacmi üzerinde doğrudan ve dolaylı olmak üzere iki etkide bulunur. Taşıma maliyetlerinin ticaret hacmi üzerindeki doğrudan etkisi, malların ihracatçı ve ithalatçı ülkelerdeki fiyatları değiştirerek uluslararası ticaret hacmini etkilemesidir. Dolaylı etki ise üretim ve endüstrilerin kuruluş yerini belirlemesi şeklinde ortaya çıkmaktadır (Seyidoğlu, 2003:92).

Coğrafi yakınlığın ve taşıma maliyetlerinin yol açtığı uluslararası ticaret örneklerinden birisi sınır ticaretidir. Sınırın iki tarafındaki halkın birbirleriyle yaptıkları yoğun ticaretin nedeni, malların iç bölgelerden getirilmesine oranla taşıma maliyetlerinin göreceli düşüklüğüdür. Kuşkusuz, aynı durum ülkeler için de söz konusu olmaktadır. Uluslararası ticaretin aynı coğrafi bölgede yaşayan ülkeler arasında yoğunluk kazanmasının bir nedeni budur. Buna karşılık, coğrafi olarak uzak ülkeler arasında ticaretin önemli bir taşıma maliyeti gerektirmesi ticaretin hacmini de düşürmektedir (Seyidoğlu, 2003:94).

Çalışmanın ikinci bölümünde ilk olarak sınır ticaretinin tanımı, amacı ve kapsamı açıklandıktan sonra Türkiye’de sınır ticaretinin tarihsel gelişimi anlatılacaktır. İkinci bölüm, Türkiye’de ve Dünya’da sınır ticareti ile ilgili yapılan çalışmaların incelenmesi ve bölüm sonu değerlendirmesi ile bitirilecektir.

2.1. Sınır Ticareti’nin Tanımı

Geniş tanımıyla dış ticaret; uluslararası mal ve hizmet alışverişidir. Genellikle dış ticaret terimi mal ihracat ve ithalatı yerine kullanılmaktadır. Dış ticaretin özellik arz eden bir bölümünü oluşturan sınır ticareti, *“komşu iki ülke arasında özel anlaşmalara göre yapılan ve her iki ülkenin de sınırı yakın bölgelerini kapsamına alan bir ticaret türüdür”* şeklinde tanımlanmaktadır (Tan ve Altundal, 2008:13).

Sınır ticareti, sınırların denizlerle çevrili olduğu yerleri de içine alması açısından sınır ve kıyı ticareti olarak da adlandırılabilir (Seyidoğlu, 2003:155). Bu bağlamda Seyidoğlu (2003:155) sınır ticaretini, ülkenin ortak kara ve deniz sınırı olan devletlerle yaptığı, genellikle özel bir rejime tabi olan bir ticaret şeklinde tanımlarken, Güllülü vd. (2006:388)’de sınır ticaretini kara ve deniz sınırı bulunan ülkelerin bölgesel kalkınmayı sağlayabilmek için geliştirdikleri bir ticaret türü olarak ifade etmektedir.

Literatürde sınır ticaretinin bir diğer tanımı da Bagvwell vd. (1997) tarafından yapılan tanımdır. Bagvwell vd. (1997)’ye göre, “dış ticaretin özel bir şeklini oluşturan sınır ticareti, iki ülkenin sınır illerinde yaşayan halkın günlük ihtiyaçlarını daha kolay karşılamaları ve komşu iki ülke arasındaki ilişkilerin geliştirilmesi amacıyla uygulanan ticaret türüdür”. Karluk (2009)’a göre ise sınır ticareti; “Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgelerinde bulunan sınır illerinde mukim gerçek kişilerin zaruri ihtiyaçlarını karşılamak üzere karşılıklı olarak yaptıkları ticari işlemlerdir”.

Sınır ticareti yasal düzenlemelerde, örneğin 25.01.2016 tarihli 2016/8478 karar sayılı Sınır Ticaretinin Düzenlenmesine İlişkin Bakanlar Kurulu Kararında, “[bu Karar kapsamındaki] sınır illerimizde faaliyet gösteren esnaf ve tacir tarafından sınır illerinin ihtiyaç duyduğu ürünlerin bir kısmının daha kısa sürede ve düşük maliyetle sınır komşusu ülkelere ithalat yoluyla tedarik edilerek [bu Kararda belirtilen

illerde] piyasaya arz edilmesi ve [bu Karar kapsamındaki illerden] komşu ülkelere ihracat yapılması suretiyle bölgeye ticari ve ekonomik canlılık kazandırılması amacıyla yapılan ticari işlemler” olarak tanımlanmaktadır.

2.2. Sınır Ticareti’nin Amacı

Sınır ticareti ile komşu iki ülkenin sınırlarına yakın bölgelerinde yaşayan halkın ihtiyaçlarını karşılamaları daha kolay olmakta ve böylelikle refah düzeyinin artması, ileride bölgesel işbirliklerinin altyapısını oluşturması, komşu ülkeler arasındaki güvenin, barışın ve refahın artması yönünde katkıda bulunması sebebiyle de önem arz etmektedir. Ülkeler arasında ekonomik yönden sınırların kalktığı günümüz dünyasında, kalkınmada özel önem taşıyan bölgesel işbirlikleri, ekonomik kalkınmanın yanında sosyal kültürel gelişime de katkıda bulunmaktadır. (Tan ve Altundal, 2008:14).

Ülkeleri sınır ticaretine yönelten nedenlerin başında, yakın komşuluk ilişkileri ve taşıma maliyetlerinden kaçınmak gelmektedir. İhracat ve ithalat işlemlerinde uygulanan bazı formalitelerin bu tür ticarete uygulanmaması da sınır ticaretinin önemini artırmaktadır (Kara, 2005: 60, Öztürk, 2006:109).

Ülkemizde sınır ticareti; Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgelerinde sınai ve ticari gelişmenin sağlanması, böylelikle bölgeden yapılan ihracatın artırılması ve ayrıca sınır illerinin ihtiyaçlarının bir bölümünün ithalat yoluyla daha düşük maliyetle karşılanması amacıyla uygulamaya konulmuştur (Tan ve Altundal, 2008:13).

Sınır ticareti yapılan Türkiye’nin Doğu ve Güneydoğu sınır illeri konumsal özellikleri açısından olumsuz bazı unsurlara sahiptirler. Bunlar arasında iklim, yer şekilleri, toprak gibi doğal unsurlar ile ulaşım gibi beşeri unsurlar sayılabilir. Söz konusu bölgeler topografik ve iklimik şartlar açısından diğer bölgelerimize göre daha zor şartlara sahiptirler. Genel olarak Güneydoğu sınırlarımız hariç sınır ticaretinin yapıldığı bölgeler, yer şekilleri açısından ülkemizin en engebeli, yüksek ve dağlık kesimlerini oluştururlar. Aynı şekilde iklim şartları açısından sınır bölgeleri karasal iklim şartlarının hâkim olduğu alanlardır. Yağış ve iklim şartlarının en

şiddetli yaşandığı alanlar bu bölgelerdir. Doğanın temel belirleyicileri olarak değerlendirebileceğimiz iklim ve topografik şartlar, sınır bölgelerinde geçim faaliyetleri üzerinde dolayısıyla kalkınma üzerinde de belirleyici olmuşlardır. Örneğin, yükseltinin 1500 metreden daha fazla olması bu bölgelerde yağış ve sıcaklık şartları açısından yetiştirme devresinin kısa olmasına neden olarak tarımsal faaliyetleri kısıtlamaktadır. Aynı şekilde bölgenin dağlık ve engebeli olması tarım alanlarının azlığını da beraberinde getirmiştir. Bu bölgelerde temel geçim kaynağı genel olarak hayvancılıktır. Sınır ticareti yapılan bölgelerde, beşeri unsurlarda da kalkınma açısından dikkat çekici bir etkiye sahiptir. Bölgede, yer şekillerinin engebелiliği ulaşımın zor ve belli hatlarda yapılmasına imkân vermektedir. Bu da bölgeler arası etkileşimi olumsuz etkilemektedir. Sınır ticaretinin bölgelerin kalkınmasında etkili olan bir diğer faktör de büyük yerleşmeler ve pazar alanlarına olan uzaklıklardır. Bölgede Erzurum, Gaziantep, Van, Diyarbakır gibi şehir yerleşmeleri bulunmakta ancak, bu bölgelerin ülkemizin büyük metropollerini olan İstanbul, Ankara, İzmir, Bursa gibi nüfus ve pazar alanlarına uzaklık ve yeterli ulaşım alt yapısının olmaması kalkınmada etkili olan diğer faktörlerdir (Karabağ, 2006:249-250).

Türkiye’de sınır ticareti yapmaya yetkili sınır illerinin tamamında yukarıda belirtilen sebeplerle kişi başına düşen gelir ülke ortalamasının altındadır. Bu sebeple alternatif gelir kaynaklarının oluşturulması açısından sınır ticareti özellikle Doğu ve Güneydoğu Bölgesi halkı için önemlidir (Karlık ve Dural, 2010: 50).

Sınır ticareti ile bölge ekonomisine canlılık getirilmesi, bölge insanının refah seviyesinin yükseltilmesi, mal kaçakçılığının azaltılması ve istihdamın artırılması amaçlanmaktadır (Öztürk, 2006:109).

Türkiye’de ilk kez 1978 yılında petrol ihtiyacını ucuz yoldan karşılamak amacıyla İran’la sınır ticaretine başlanmıştır. Sınır ticareti 1986 yılından itibaren ise Güneydoğu Anadolu bölgesinde ön plana çıkmıştır. Türkiye’nin sınır komşuları olan Irak, İran ve Suriye ile yakın tarihi, dini ve kültürel benzerliklere sahip olması bu ülkeler arasında dış ticareti kolaylaştırmaktadır. Türkiye’nin bu ülkelerle dış ticareti petrol ve doğal gaz ihtiyacının karşılanması yönünde gelişmiştir. Türkiye ise, bu

ülkelere işlenmiş tarımsal mallar ve sanayi malları ihraç etmektedir (Sugözü ve Atay, 2011: 61).

Sınır ticareti ile bölgede faaliyet gösteren esnaf ve tacirlere, genel dış ticaret prosedürüne tabi olmadan, bulunduğu ilin Valiliğince düzenlenen belgeye dayalı basitleştirilmiş usul ile ticaret yapma kolaylığı sağlanmaktadır. Böylece, özellikle bölgedeki küçük işletmeler hem ticaret yapma hem de sermaye biriktirme yolunda önemli avantaj yakalayabilmektedirler. Ayrıca bu uygulama dolayısıyla işletmelerin başka dış pazarlar bulması ve onlarla da dış ticaret yapabilmesi olanaklı hale gelmektedir. Ancak bu ticarete tacirin sınır bölgelerine yakın yerlerde oturması gerekir ve genellikle miktar sınırlandırmaları vardır (Tan ve Altundal, 2008:14).

Sınır ticareti ile hedeflenen amaçları maddeler halinde aşağıdaki şekilde sıralamak mümkündür (Tan ve Altundal, 2008: 14, Orhan, 2000: 15, Kökçe, 2005: 17-18):

- Bölge halkının ihtiyaçlarının mahallinde, sınır bölgelerinden kısa sürede temin ve tedarik edilmesi,
- Bölge ekonomisine canlılık getirilmesi,
- Bölge insanının refah düzeyini yükseltilmesi,
- Bölge insanına daha ucuza mal sağlanması,
- Formel işlemleri basitleştirerek, bürokratik işlemlerin azaltılması yoluyla dış ticaret hacminin genişletilmesi,
- İstihdamın artırılması,
- Bir takım avantajlar sağlayarak yasa dışı yollardan yapılan ticaretin önüne geçilmesi,
- İki ülkenin sınır bölgelerinde yaşayan halkın müteşebbis ruhunun oluşumuna katkıda bulunulması,
- Yerinden yönetim sisteminin geliştirilerek demokratik hayatın gelişmesine katkıda bulunulması.

2.3. Sınır Ticareti'nin Kapsamı

Sınır ticaretinin düzenlenmesine ilişkin en güncel yasal düzenleme 25.01.2016 tarihli ve 2016/8478 sayılı, sınır ticaretinin düzenlenmesine ilişkin Bakanlar Kurulu Kararıdır. Söz konusu Karar ile Türkiye’de toplam 13 ilden (Ağrı, Ardahan, Artvin, Gaziantep, Hakkâri, Hatay, Iğdır, Kars, Kilis, Mardin, Şanlıurfa, Şırnak, Van) Gürcistan, İran, Suriye, Nahçıvan ve Irak’la sınır ticareti yapılması kararlaştırılmıştır. Kararda belirtilen iller, yetkili gümrük kapıları ve hangi ülkelerle sınır ticareti yapacakları aşağıda Tablo 1’de gösterilmiştir.

Tablo 1. Sınır ticaretine yetkili sınır kapıları

SIRA NUMARASI	YETKİLİ SINIR İLİ	YETKİLİ GÜMRÜK KAPISI	ÜLKE
1	Artvin	Sarp	Gürcistan
2	Ardahan	Türkgozü	Gürcistan
3	Kars	Dilucu	Nahçıvan
4	Iğdır	Dilucu	Nahçıvan
5	Iğdır	Gürbulak	İran
6	Ağrı	Gürbulak	İran
7	Van	Kapıköy	İran
8	Hakkâri	Esendere	İran
9	Hakkâri	Habur	Irak
10	Hakkâri	Derecik	Irak
11	Hakkâri	Üzümlü	Irak
12	Şırnak	Habur	Irak
13	Mardin	Nusaybin	Suriye
14	Şanlıurfa	Akçakale	Suriye
15	Gaziantep	Karkamış	Suriye
16	Kilis	Öncüpınar	Suriye
17	Hatay	Cilvegözü	Suriye

Kaynak: 2016/8478 Sayılı Bakanlar Kurulu Kararı

Yine söz konusu Karar çerçevesinde, gümrük hattı üzerinde, aşağıda Tablo 2’de gösterilen Sınır Ticaret Merkezi’nden (STM) karşılarında belirtilen ülkeyle sınır ticareti yapılabilir. Sınır Ticaret Merkezi, 2016/8478 sayılı Bakanlar Kurulu Kararının 4. Maddesinde, “komşusu ülke ile müşterek sınır hattı üzerinde kurulan ve sınır ticareti yapılabilen mağazaların bulunduğu yerleri” ifade etmektedir.

Tablo 2. Sınır ticaret merkezleri

SIRA NUMARASI	İLİ	SINIR TİCARET MERKEZİ	ÜLKE
1	Ağrı	Sarısu	İran
2	Hakkâri	Esendere	İran
3	Van	Kapıköy	İran
4	Iğdır	Dilucu	Nahçıvan

Kaynak: 2016/8478 Sayılı Bakanlar Kurulu Kararı

Sınır ticaretinin düzenlenmesine ilişkin 25.01.2016 tarihli 2016/8478 sayılı, sınır ticaretinin düzenlenmesine ilişkin Bakanlar Kurulu Kararının 6. Maddesinde “*Esnaf ve tacirin sınır ticareti kapsamında ithalat ve ihracat yapabilmesi ve mağaza kiralayabilmesi için Sınır Ticareti Belgesine sahip olması şarttır.*” hükmü yer almaktadır.

Kararın 4. Maddesinde Esnaf, “*Bu Karar kapsamındaki illerde en az bir yıldır yerleşik olarak faaliyette bulunan ve Esnaf ve Sanatkarlar Siciline kayıtlı olan gerçek kişiler*”, Tacir ise, “*Şirket merkezleri bu Karar kapsamındaki illerde olan ve en az bir yıldır faaliyette bulunan, 13/1/2011 tarihli ve 6102 sayılı Türk Ticaret Kanununa göre bir ticari işletmeyi kısmen bile olsa kendi adına işleten gerçek kişi ile aynı Kanunda belirtilen sayıda özel kişilerin sermayelerini bir araya getirerek belirli bir sözleşme akdi ile oluşturulan kollektif, komandit, limited ve anonim şirket statüsünü haiz tüzel kişi (vakıf, dernek ve belediyeler ile diğer kamu kurum ve kuruluşları ve bunların kurdukları ya da ortak oldukları firmalar hariç)*” şeklinde tanımlanmaktadır.

Sınır Ticareti Belgesi başvuruları İl Ticaret Odası veya İl Ticaret ve Sanayi Odasına yapılmakta ve başvuruları İl Değerlendirme Komisyonu tarafından uygun görülenlere Valilikçe Sınır Ticareti Belgesi düzenlenmektedir. Sınır Ticareti Belgesi üç yıl süreyle geçerlidir. Belgenin geçerlik süresinin sona ermesinden önce İl Ticaret Odası veya İl Ticaret ve Sanayi Odasına başvurulması ve talebin İl Değerlendirme Komisyonu tarafından uygun görülmesi halinde, belgenin geçerliliği ilgili Valilikçe vize edilmek suretiyle bir yıllık sürelerle uzatılabilmektedir.

Ayrıca söz konusu Bakanlar Kurulunun 6. Maddesinde “*Sınır Ticareti Belgesi hiçbir şekilde devredilemez. Sınır Ticareti Belgesinin devredildiğinin tespiti halinde belge Valilikçe iptal edilir ve ilgili ve/veya ilgilinin sahibi, ortağı veya yöneticisi olduğu firmalar adına bir daha Sınır Ticareti Belgesi düzenlenmez.*” hükmü yer almaktadır.

Sınır Ticaret Belgesi alamayacak kişiler söz konusu Kararın 6. Maddesinde, “*12/4/1991 tarihli ve 3713 sayılı Terörle Mücadele Kanunu, 7/2/2013 tarihli ve 6415 sayılı Terörizmin Finansmanının Önlenmesi Hakkında Kanun, 21/3/2007 tarihli ve 5607 sayılı Kaçakçılıkla Mücadele Kanunu, 26/9/2004 tarihli ve 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu, 10/7/1953 tarihli ve 6136 sayılı Ateşli Silahlar ve Bıçaklar ile Diğer Aletler Hakkında Kanun, 15/7/1950 tarihli ve 5682 sayılı Pasaport Kanunu, 4/1/1961 tarihli ve 213 sayılı Vergi Usul Kanunu ile 20/2/1930 tarihli ve 1567 sayılı Türk Parasının Kıymetini Koruma Hakkında Kanunda sayılı suçlardan kesinleşmiş mahkûmiyet kararları bulunan esnaf ve tacir ile bunların sahibi, ortağı veya yöneticisi olduğu firmalara, cezalarını çekmiş ya da affa uğramış dahi olsalar Sınır Ticareti Belgesi düzenlenmez.*” şeklinde ifade edilmişlerdir. Belirtilen suçlardan dolayı kesinleşmiş mahkûmiyet kararı bulunduğu sonradan tespit edilenlerin sınır ticaretine ilişkin belgeleri Valilikçe iptal edilmekte ve bu kişilerin yeni talepleri değerlendirmeye alınmamaktadır.

Söz konusu karar çerçevesinde, esnaf veya tacir ya da mağaza kiralayan tarafından ilgili gümrük kapısı veya Sınır Ticaret Merkezinden 30 gün içerisinde en fazla 75.000 ABD Doları karşılığı Türk Lirasına kadar değerde eşya ithal edilebilmektedir. Sınır ticareti kapsamında ithalatta tek ve maktu vergi uygulanmaktadır. Tek ve maktu vergi; gümrük vergisi oranı sıfır, katma değer vergisi ile özel tüketim vergisi oranları tam olarak hesaplanmaktadır. Ayrıca ithalat işlemlerinde, eşyanın ilgili sınır ülkesinde üretildiğine veya imal edildiğine dair ithalatın yapılacağı ülkenin yetkili makamlarınca düzenlenen menşe şahadetnamesi ilgili gümrüklerce aranmakta ve üçüncü ülke menşeli ürünlerin bu Karar kapsamında ithalatına izin verilmemektedir.

Sınır ticaretinde başka bir kısıtlama da bu Karar kapsamında ithal edilen ürünlerin sadece Tablo 1’de belirtilen illerde satılabilmesidir. Bu çerçevede sınır ticareti kapsamında ithal edilen maddelerin il dışına çıkartılmaması konusunda gerekli denetim ve kontroller ilgili İl Valiliklerince yapılmaktadır.

Sınır ticareti kapsamına girmeyen ürünler söz konusu Kararın 11. maddesinde aşağıdaki gibi sıralanmıştır. Buna göre:

- İhracı ve ithali ilgili mevzuatla yasaklanmış ve ithali belli kurum ve kuruluşlara bırakılmış maddeler;
- Ticaret politikası önlemleri kapsamındaki kota, korunma, damping ve sübvansiyona karşı vergi önlemlerine tabi ürünler;
- Petrol ve petrol ürünleri ile 29/6/2004 tarihli ve 5201 sayılı Harp Araç ve Gereçleri ile Silâh, Mühimmat ve Patlayıcı Madde Üreten Sanayi Kuruluşlarının Denetimi Hakkında Kanun kapsamında kontrole tabi ürünler;
- 14/8/1987 tarihli ve 87/12028 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile yürürlüğe konulan Tekel Dışı Bırakılan Patlayıcı Maddelerle Av Malzemesi ve Benzerlerinin Üretimi, İthali, Taşınması, Saklanması, Depolanması, Satışı, Kullanılması, Yok Edilmesi, Denetlenmesi Usul ve Esaslarına İlişkin Tüzük kapsamındaki sivil kullanım amaçlı patlayıcı maddeler ile amonyum nitrat ve benzeri içerikli patlayıcı yapımında kullanılabilecek maddeler sınır ticaretine kapsamına girmemektedir.

Ayrıca bu Karar kapsamında canlı hayvan ve hayvansal ürünlerin ticareti ile Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı tarafından insan, bitki ve hayvan sağlığı açısından risk teşkil ettiği belirlenen ürünlerin ticareti yapılamamaktadır.

2.4.Türkiye’de Sınır Ticareti’nin Tarihsel Gelişimi

Geçmişten beri, birçok ülkede uygulanan, komşu ülkelerle tercihli bir tarifeyi öngören ve genellikle her iki ülke sınır halkının bölgesel ihtiyaçlarını karşılamak amacına yönelik bir dış ticaret şekli olan sınır ticaretine ilişkin ülkemizdeki ilk uygulama, 1978-1979 yıllarında yaşanan petrol krizi ve döviz darboğazından sonra olmuştur. Petrol krizine çözüm bulabilmek için sınır ticareti yoluyla Ağrı Valiliği,

İran'ın Batı Azerbaycan Genel Valiliği arasında varılan mutabakat üzerine çeşitli tüketim malları verilmesine karşılık motorin, fuel-oil ve benzin alımına başlanmıştır. Sınır ticaretinin yoğun olarak yapılmaya başlanması ise, VII. Beş Yıllık Kalkınma Planında Bölgesel Gelişme politikaları kapsamında yapılan düzenleme ile olmuştur. Sınır ticareti faaliyetleri başlangıçta sadece Ağrı ilinde yürütülmekteyken hızlı bir gelişme ile diğer sınır ve komşu illere de yayılmıştır. (Özçelik vd.,2015:222).

1998-2000 yılları arasında yoğun biçimde seyreden, çeşitli istismar ve sakıncalar sonucu sınır ticaretinin kötüye kullanılması nedeniyle sınır ticareti alanında büyük sorunlar yaşanması üzerine, 27 Ekim 1999 tarihli Milli Güvenlik Kurulunun “sınır ticaretinin kapsamının daraltılması ve ithalatın il ihtiyaçları ile sınırlandırılmasını” içeren “Tavsiye Kararı” doğrultusunda, Türkiye'nin Doğu ve Güneydoğu Anadolu coğrafi bölgelerindeki sınır illerinin sınır ticareti yapma yetkisi verilen gümrük kapılarından, kara sınırimız bulunan ülkelerle sınır ticareti kapsamında yapılacak ihracat ve ithalatta uygulanacak kuralları belirleyen ve taşıt üzerindeki depolarda motorin ithalatı ile ham petrol ithalatına ilişkin esasları düzenleyen, 10.03.2000 gün ve 2000/364 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı'nın ilgili valiliklere duyurularak 28.04.2000 tarihinde yürürlüğe girmesiyle, sınır ticaretinin kapsamı aşamalı olarak daraltılmıştır (Özçelik vd.,2015:22).

Söz konusu 2000/364 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile getirilen yeni düzenleme ile ayrıca getirilen düzenleme ile “Komşu İl” kavramı kaldırılırken, sadece Artvin'den Hatay'a kadar olan sınır illerinde sınır ticareti yapılabilmesi karara bağlanmıştır. Sınır ticaretine imkân tanınan il sayısı 7'ye düşürülürken Edirne ili sınır ticareti yasaklanan iller arasına girmiştir (Güneş vd., 2010:5). Kararname ile sınır ticareti kapsamında, genellikle Türkiye'de üretilmeyen, karabiber, kakule, karanfil, kimyon, kına, mahlep, sahlep, sumak gibi baharat türü tarım ürünlerinin ithalatına izin verilmiştir Bu kapsamda ithal edilebilecek sanayi ürünleri ise ham alimünyum, külçe alüminyum, külçe bakır, bakır süs eşyası, hurda bronz, kaya tuzu, ham veya kaba yontulmuş mermer, naylon terlik, semaver ve odun ile sınırlandırılmıştır (Tan ve Altundal, 2008:22). Düzenleme ile çoğunlukla Irak'tan getirilen deterjan hammaddesi olan “lap” ile hurda demir-çelik ve hurda bakır ithalatında uygulanan kotada kaldırılmıştır. Sınır ticareti kapsamında getirilen bu

malların sadece sınır illerinde değil, Türkiye genelinde satılmasına izin verilmiştir. Bu ürünler dışında sınır ticareti kapsamında ithal edilen ürünler ise eskiden olduğu gibi il dışına çıkarılamayacaktır. Ayrıca Kararname ithal edilen motorin miktarına da kısıtlama getirmiştir (Öztürk, 2006:113).

01.09.2002 tarihinde ise Milli Güvenlik Kurulu'nun tavsiye kararına uygun olarak sınır ticareti kapsamında motorin girişi yasaklanmıştır (Güneş vd, 2010:6). Yasaklanma gerekçesi olarak motorin ticaretinin amacından saptığı belirtilmiştir (Öztürk,2006:114). Kararname ile sınırdan ticaretin önemli boyutunu oluşturan motorin ticaretinde gümrük muafiyeti de azaltılmıştır. "Taşıt üzeri motorin ticareti" olarak adlandırılan sınırdan mutad (ilave) depo ile motorin ticaretinde, daha önce yüzde 60 olarak uygulanan mevcut gümrük vergilerinin yüzde 80 oranında uygulanması karara bağlanmıştır. Ayrıca mutad depo dışında sınır ticareti kapsamında ithal edilecek motorin miktarı yıllık toplam 169 bin ton ile sınırlandırılmıştır (Güneş vd, 2010). Yaş sebze ve meyve ithalatı tamamen yasaklanmış ve ithalatı yapılabilecek ürün sayısı 254'den 31'e düşürülmüştür (Güneş vd, 2010). 1 Eylül 2002 tarihi itibarıyla sınır ticareti kapsamında yapılan motorin ticareti yeni bir düzenleme yapılana kadar tamamen yasaklanmıştır. Türkiye'nin 1997-2002 yılları arasındaki sınır ticareti rakamları aşağıda Tablo 3'de gösterilmiştir.

Tablo 3. 1997-2002 yılları arasında sınır ticareti rakamları

YILLAR	İTHALAT (MİLYON \$)	İHRACAT (MİLYON \$)
1997	109.1	16.2
1998	277.5	16.4
1999	118.8	17.7
2000	143.6	11.2
2001	136.7	9.5
2002	197.1	34.1

Kaynak: Kara (2005)

1998-2002 yıllarında aşamalı olarak kapsamı daraltılan sınır ticaretinde 2003 yılına gelindiğinde, 5408 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile yeni bir düzenleme getirilmiştir (Güneş vd, 2010). Bu düzenleme ile mevcut sınır ticaretine bir alternatif olarak Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgelerinde komşu ülkelere sınırı bulunan Artvin, Ardahan, Kars, Iğdır, Ağrı, Van, Hakkâri, Şırnak, Mardin, Şanlıurfa, Kilis,

Gaziantep ve Hatay'dan oluşan 13 ilde sınır ticaret merkezleri kurulmasının kararlaştırılması sınır ticaretinin tarihi gelişimi içinde en önemli dönüm noktalarından biridir. Bu kararın getirdiği en önemli yenilik, Sınır Ticaret Merkezleri uygulamasında bir kısım illere yeniden mücavir (komşu) il statüsünün tanınmasıdır. Bu sınır illerine komşu Erzurum, Muş, Bitlis, Siirt, Batman, Diyarbakır ve Adıyaman illeri de “mücavir il” olarak belirlenmiştir (Güneş vd, 2010:9).

Sınır ticaret merkezlerinin kurulması Türkiye'nin tek taraflı olarak uygulamaya koyacağı bir işlem olmayıp, konunun karşı ülkelerle müzakere edilmesi ve müzakereler sonucunda bir mutabakatın sağlanması gerekmektedir (Tan ve Altundal, 2008:28). Bu itibarla, sınır ticaret merkezleri kurulmasına yönelik ilk adım, 30 Eylül-2 Ekim 2003 tarihleri arasında Türkiye-İran Ortak Ticaret Komitesi II. Toplantısı ile sağlanmıştır. Toplantı sonucunda varılan mutabakat kapsamında Ağrı-Sarıs, Hakkâri-Esendere ve Van-Kapıköy'de sınır ticaret merkezleri kurulmuş ve işletilmeye başlanmıştır (Hanoğlu, 2011). Ancak Gürcistan ve Suriye ile yapılan müzakerelerde sınır ticaret merkezleri kurulması konusunda bir mutabakat sağlanamazken, bu ülkeler serbest ticaret anlaşmalarına öncelik vereceklerini açıklamışlardır. Bu ülkelere sınırı olan illerdeki meslek kuruluşlarının sınır ticaret merkezleri kurulması konusunda özellikle finansman açısından aktif destek göstermemeleri ile Suriye sınırındaki arazinin mevcut hukuki ve fiziki durumu da sınır ticaret merkezlerinin kurulma sürecini olumsuz etkilemiştir (Güneş vd, 2010). Nahçıvan'da orta ve büyük ölçekli üretim yapacak sanayi kuruluşlarının olmaması ve ithal edilebilecek ürünlerin sınırlı olması nedeniyle sınır ticaret merkezi kurulmasına gerek görülmezken, Irak ise, devlet yapısındaki sorunlar nedeniyle Türkiye'nin sınır ticareti kurma talebine karşılık vermemiştir. Sonuçta sınır ticaret merkezleri projesi ile beklenen ticari hareketlilik sağlanamamıştır (Güneş vd, 2010). 2005 yılı Eylül ayında Suriye'ye iletilen Sınır Ticaret Merkezlerinin kurulmasına ilişkin çerçeve anlaşma taslağı, Suriye makamlarınca 19.01.2006 tarihinde kabul edilmiştir (Tan ve Altundal, 2008). Geçen süre içerisinde Van Kapıköy, Hakkâri Esendere ve Ağrı Sarıs'da Sınır Ticaret Merkezi kuruluşu tamamlanmıştır.

Sınır ticaretinin tarihi gelişimi içinde yapılan bir diğer düzenleme ise; 16.06.2009 tarihinde yürürlüğe giren “Sınır Ticaretinin Düzenlenmesine İlişkin

01.12.2008 tarihli ve 2008/14451 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı” ve “Sınır Ticaretinin Uygulanmasına İlişkin 2009/7 sayılı Tebliğ”dir (Güneş vd, 2010). Söz konusu Karar, Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgesindeki 12 sınır ilimiz; Artvin-Ardahan (Gürcistan), Iğdır (Nahçıvan ve İran), Ağrı-Van-Hakkâri (İran), Şırnak (Irak), Mardin- Şanlıurfa-Gaziantep-Kilis-Hatay’ı (Suriye) kapsamaktadır. Ağrı-Sarıs, Hakkâri-Esendere ve Van-Kapıköy sınır ticaret merkezlerine ilaveten Iğdır Dilucu sınır hattında sınır ticaret merkezi kurulması kararlaştırılmış ve sınır ticaret merkezlerinin idaresi, işletici A.Ş.’den il özel idarelerine devredilmiştir. Bu Kararla, sınır ticareti uygulamasından yetkili sınır illerinde yerleşik daha fazla sayıda esnaf ve tacirin yararlanabilmesi hedeflenerek, karar kapsamındaki illerde en az iki yıldan beri yerleşik olarak faaliyet gösteren esnaf ve tacirin uygulamadan faydalanabilmesi şartı getirilmiştir. Bu çerçevede, sınır ilinde yerleşik tacir ve esnaf, komşu ülkeyle doğrudan ihracat ve ithalat yapabileceği gibi, sınır ticaret merkezinde mağaza kiralama suretiyle de sınır ticareti yapabilme imkânına kavuşmuştur. 2008/14451 Karar’da belirtildiği üzere; “bir esnaf veya tacir” ya da “Sınır Ticaret Merkezi mağazası” tarafından, ayda toplam 50 bin dolara kadar eşya ithal edilebilir; bu, söz konusu esnaf ve ya tacir ya da Sınır Ticaret Merkezi mağazası için aylık maksimum değerdir (Dural ve Göktepe, 2010).

16.06.2009 tarih ve 27260 sayılı Resmi Gazetede yayımlanarak yürürlüğe giren Sınır Ticaretinin Uygulanmasına İlişkin 2009/7 Sayılı Tebliğ, Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgesindeki 12 sınır il ve komşu 5 ülkeyi kapsamaktadır. Artvin-Ardahan (Gürcistan), Iğdır (Nahçıvan, İran), Ağrı-Van-Hakkâri (İran), Şır (Suriye) kapsamaktadır. Karar kapsamında söz konusu sınır illerinde yerleşik tacir ve esnaf, komşu ülkelerle belirlenen limitler çerçevesinde doğrudan ihracat ve ithalat yapabildiği gibi, sınır ticaret merkezinde mağaza kiralama suretiyle de sınır ticareti yapabilmektedirler. Karar ile 4 noktada Sınır Ticaret Merkezi kurulmasına da karar verilmiştir: Ağrı-Sarıs, Van-Kapıköy, Hakkâri-Esendere (İran); Iğdır-Dilucu (Nahçıvan) (Dural ve Göktepe, 2010). 20.05.2010 tarihli 2010/393 sayılı “Sınır Ticaretinin Düzenlenmesine İlişkin Kararda Değişiklik Yapılmasına Dair Karar” ile 01.01.2011 tarihinde yürürlüğe girmek üzere, sektörel değerler, 50 milyon ABD Dolarına kadar tarım ürünleri ve 50 milyon ABD Dolarına kadar sanayi ürünleri olarak değiştirilmiştir. Ayrıca sektörel değerlerin sınır illerine paylaştırılmasında

sadece ilgili sınır illerinin nüfuslarının göz önünde bulundurulmasına karar verilmiştir (Deniz, 2013).

Sınır ticaretiyle ilgili son ve en güncel yasal düzenleme sınır ticareti'nin kapsamı kısmında açıkladığımız 25.01.2016 tarihli 2016/8478 karar sayılı, sınır ticaretinin düzenlenmesine ilişkin Bakanlar Kurulu Kararıdır. Söz konusu Karar ile Türkiye'de toplam 13 ilden (Ağrı, Ardahan, Artvin, Gaziantep, Hakkâri, Hatay, Iğdır, Kars, Kilis, Mardin, Şanlıurfa, Şırnak, Van) Gürcistan, İran, Suriye, Nahçıvan ve Irak'la sınır ticareti yapılması kararlaştırılmıştır.

2.5. Sınır Ticareti'nin Ekonomik Etkileri Üzerine Literatür Özeti

Sınır ticaretiyle ilgili literatür incelendiğinde; yapılan ilk çalışmanın Çin ile Vietnam arasındaki ticareti inceleyen Womack (1994)'ın çalışması olduğu görülmektedir. Çin ile Vietnam arasındaki ticaret hacminin zirve yaptığı 1992-1993 yıllarından sonra konuyu ele alan Womack ilk kez dikkatleri sınır ticaretine çekmiştir. Çin'in Guangxi eyaleti ile Vietnam arasındaki sınır ticareti ilişkisi 1965-1973 yılları arasındaki Vietnam savaşı sırasında kurulmuş, 1979 yılında kendi aralarında çıkan sınır savaşından sonra durmuş, 1989 yılında tekrar başlamıştır. Guangxi Sınır Ticaret İdaresi rakamlarına göre iki ülke arasındaki sınır ticaret hacmi 1992'de 479 milyon ABD Doları ile zirveye ulaşmıştır Aradan geçen süre içinde ticaretin hacmi genişleyerek 2002'de 6.687 milyon ABD Dolarına kadar çıkmıştır. Asya kıtasında diğer bir sınır ticaret uygulaması Rusya ile Çin arasında yapılmaktadır. Çin'in kereste talebinin artması üzerine Uzakdoğu sınırından Rusya'dan kereste ithal etmekte, bu ticarete de zaman zaman dalgalanmalar yaşanmaktadır (Öztürk, 2006:109).

Afrika kıtasında bilinen sınır ticareti Çad Gölü çevresindeki ülkeler arasında yapılmaktadır. Çad, Nijer, Nijerya, Kamerun ve Orta Afrika Cumhuriyeti arasında bir bölgesel sınır ticareti yoğunlaşması vardır. Bu ticaretin belirtilen ülkelerde geleneksel el sanatları, tarım, ulaştırma ve hizmet sektörlerinin gelişimine katkıda bulunduğu belirtilmekle birlikte ticaret hacmi konusunda veri yoktur (Öztürk, 2006:109).

Amerika kıtasında Amerika Birleşik Devletleri (ABD), Kanada ve Meksika arasında 1994'te tesis edilen Kuzey Amerika Serbest Ticaret Bölgesi (NAFTA)'da ve Avrupa kıtasında 25 ülkeyi içine alan Avrupa Birliği (AB)'nde sınır ticareti adında bir uygulamadan bahsetmek mümkün değildir. Böyle bir ticaret türüne gereksinimleri olmadığından diğer ülkelerle olan ticaretleri bilinen resmi yöntemlerle yürütmektedir (Öztürk, 2006:109).

Türkiye'de ise tespit ettiğimiz ve sınır ticaretinin il veya bölgelere etkilerini araştıran çalışmalar aşağıda Tablo 4'de gösterilmiştir.

Tablo.4. Türkiye'de Sınır ticaretini inceleyen çalışmalar

ÇALIŞMA	ÇALIŞMANIN YAPILDIĞI İL/BÖLE
Naz ve Toprak (2016)	Van İli (Kapıköy Sınır Kapısı)
Sesa Enstüsü (2016)	Güneydoğu Anadolu Bölgesi
Deniz ve Batu Ağırkaya (2015)	Iğdır İli (Dilucu ve Gürbulak Sınır Kapısı)
Katkat Özçelik vd. (2015)	Artvin İli (Sarp Sınır Kapısı)
Künü vd.(2015)	Iğdır İli (Alican Sınır Kapısı)
Deniz ve Aslan (2014)	Artvin İli (Hopa) ve Batum (Sarp Sınır Kapısı)
Kapu ve Tutar (2014)	Iğdır İli (Dilucu Sınır Kapısı)
Yulu (2014)	Iğdır İli (Dilucu Sınır Kapısı)
Taşıyan ve Hırlak (2012)	Kilis ili (Öncüpınar Sınır Kapısı)
Güneş vd. (2010)	Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgesi
Azgün ve Sevinç (2010)	Van İli (Kapıköy Sınır Kapısı)
Sugözü ve Atay (2010)	Güneydoğu Anadolu Bölgesi (Habur Sınır Kapısı)
Güllülü vd. (2006)	Ağrı İli (Gürbulak Sınır Kapısı)

Naz ve Toprak (2016), çalışmalarında Van ili Kapıköy sınır kapısında, sınır ticareti yapan mükelleflerin, İran ile yaptıkları ticari faaliyet süresince ne tür sorunlarla karşılaştıklarını ve bu durumdan ne ölçüde etkilendiklerini araştırmışlardır. Çalışmada Van iline bağlı Kapıköy sınır kapısında İran ile sınır ticareti yapan 120 kişiye anket uygulaması yapılmıştır. Çalışmada ankete katılan mükelleflerin %79,1'lik kısmı geçimini sadece sınır ticareti yaparak sağlamaktadır. Yine ankete katılan mükelleflerin %96,6'sı sınır ticaretini faydalı bulmakta, %75,8'i sınır ticaretinin ekonomik anlamda katkı sağladığını söylemekte ve %82,5'i de sınır ticaretinin sosyal statüsünün gelişmesinde faydalı olduğunu belirtmektedir. Çalışmada sınır ticaretinde karşılaşılan sorunlar ve çözüm önerileri aşağıda sıralanmıştır (Naz ve Toprak, 2016:277-278):

- Sınır ticaretiyle Van iline getirilen mallar il gereksinimlerini karşılamamaktadır bu anlamda uygulanan kotaların yeniden düzenlenmesi gerekmektedir.
- Türkiye’de ve İran’da uygulanan prosedürlerin, kanunların ve belgelerin neler olduğunun bilinmeyişi, ticarete karışıklığa ve sorunlara yol açmakla beraber, bu konuda ticari faaliyette bulunan mükelleflere bilgilendirici eğitimlerin verilmesi gerekliliği ortaya çıkmaktadır.
- Ticari faaliyet sırasında karşılaşılan fiziki altyapı sorunları, ulaşım ve şebeke problemleri ticari verimliliği önemli ölçüde olumsuz etkilemekte ve bir çözüme ihtiyaç duyulmaktadır.
- Ticaret sırasında kullanılan karayolu ve demiryolunun hem malların niteliğini olumsuz yönde etkilemesi hem de zaman ve para kaybına neden olması bakımından önemli bir sorun oluşturmaktadır. Bu anlamda modernize edilmiş yollara ve hızlı tren hattına ihtiyaç duyulduğu görülmektedir.
- Bürokrasi yoğunluğunun fazla olması zaman, para kayıplarına neden olmakla beraber karışıklıkların yaşanmasına da sebebiyet vermektedir.
- Ticari faaliyetler esnasında mükelleflerin ihtiyaçlarını karşılayacak oteller, moteller, lokantalar, kahvehaneler vb. konaklama alanlarının eksikliği olmakla beraber bu mağduriyetin giderilmesini sağlayacak alanların yapılması gerekmektedir.
- Ticareti yapılan malların bürokratik işlemlerinin uzun sürmesi ve bu süreçte malların nitelik ve kalitelerinin bozulmaması adına muhafaza görevi görecek olan nitelikli antrepoların varlığı şart görülmektedir.

Sesa Enstüsü (2016), çalışmalarında Irak ile gerçekleşen sınır ticaretinin ekonomik toplumsal ve siyasal etkilerini araştırmışlardır. Çalışmada 1990’larda başlayan sınır ticareti sayesinde Mardin ve Şırnak’ta ekonomik gelişmişliğin arttığı sınır ticaretinin gelişmesiyle birlikte hem Irak Kürt bölgesinde hem Türkiye’nin güney illerinde bir ekonomik canlanma yaşandığı belirtilmiştir. Çalışmaya göre, Şırnak ilinde Silopi ve Cizre, Mardin ilinde ise Nusaybin ve Kızıltepe sınır ticaretinden önemli bir pay alırken, şehir bazında en önemli payı yaklaşık 2 milyar dolarlık ihracatı ile Gaziantep almaktadır. Sınır ticareti aynı zamanda Irak Kürtlerinin temel ihtiyaçlarına erişimlerini kolaylaştırmış, Türkiye üzerinden uluslararası alanda

ticaret yapmalarına yol açmıştır. Ancak zamanla sınır ticaretine yönelik alınan sınırlayıcı kararlar, yerel halkın gelir seviyesinin düşmesine yol açmıştır. Bölge dışındaki şirketlere tanınan sınır ticareti yapma hakkı, şehirlerarasında gelir farklılığın daha da derinleşmesiyle sonuçlanmıştır. Çalışmaya göre Irak ile yapılan sınır ticaretinde mevcut sorunlar aşağıda maddeler halinde sıralanmıştır (Sesa Enstüsü, 2016:9-10):

- Şırnak ili Silopi ilçesine bağlı Habur sınır kapısı günlük kapasite olarak, karşılıklı ticaretin gerçekleştirilmesine cevap verebilecek bir kapasiteye sahip değildir.
- Temel ihtiyaç maddelerinin Türkiye'ye getirilmesine sınırlama getirilmesi sınır ticaretini ortadan kaldırmaktadır.
- Sınır ticareti gerçekleştiren sınır illerine kayıtlı araçlardan her giriş-çıkışta vergi, yurt dışına çıkış pulu gibi sabit ödemelerin talep edilmesi, bölge halkının sınır ticareti önünde engel oluşturmaktadır. Hususi araçlardan alınan 45 dolarlık sigorta parası, bireylerin serbest ticaretten beklediği etkiye ulaşamamasına yol açmaktadır.
- Sınır ticaretinden geçimlerini sağlayan binlerce aile, sınır ticareti konusunda herhangi bir bilgilendirme yapılmamasından şikâyetçidirler.
- Habur sınır kapısının normalde 24 saat açık olduğu resmi olarak ifade edilse de, mesai adı altında sürekli yaşanan aksamalar sınır ticaretinin bölge halkı açısından bir eziyet olarak tanımlanmasına yol açmaktadır.
- Sınır ticaretine yönelik olarak idari ve gümrük memurlarının keyfi uygulamaları, sınır ticaretinden beklenen faydanın bazı durumlarda minimize olmasına yol açmaktadır.
- Sınırların geçişlerinde hafif ticari araçlar, büyük yolcu otobüsleri, hususi araç sahipleri gibi geçiş yapmak isteyen tüm kesimlerin bir güzergâh üzerinden giriş-çıkış işlemlerini gerçekleştirmek zorunda kalması, hem zaman hem de maliyetlerin artmasına yol açmaktadır.
- Habur sınır kapısına açılan İpek Yolunun, yol çalışmasının uzun bir süredir tamamlanamayışı, araç güvenliği açısından tehdit oluşturmaya devam etmektedir.

Deniz ve Batu Ağırkaya (2015), çalışmalarında Iğdır ilinde sınır ticareti yapan 70 firmanın faaliyetlerine yönelik ile yüzyüze anket çalışması ile bu faaliyetlerin ülke ve bölge ekonomilerine olan etkilerini incelemişlerdir. Iğdır ilinde dış ticaret Dilucu ve Gürbulak sınır kapıları vasıtasıyla yapılmaktadır. Ankete katılan firmaların çoğunluğu (%77,1) faaliyetlerinde Dilucu sınır kapısını tercih etmektedirler. Çalışmada ankete katılan firmaların %48,6'sı sınır ticareti kapsamında ithal edilen ürünlerin il ihtiyaçlarına uygun olarak belirlenmediği görüşünde olmakla beraber, %75,7'si sınır ticaretinin bölge esnafını ve ticaret erbabını olumlu etkilediğini, %74,3'ü ise sınır ticaretinin şehir ekonomisine katkısının olduğunu söylemişlerdir. Yine çalışmada ankete katılan firmaların %74,3'ü sınır ticaretinin Iğdır ilinde istihdamı arttırdığını, %54,3'ü sınır ticaretinin Iğdır ilinden göçü azalttığını hatta %68,6'ü sınır ticaretinin Iğdır iline göçü arttırdığını belirtmişlerdir. Çalışmada firmaların %78,6'sı petrol ve ürünlerinin sınır ticareti kapsamına alınmasının bölge ekonomisine önemli ölçüde katkı sağlayacağını düşünmektedirler. Ayrıca çalışmada ilde Sınır Ticaret Merkezinin ve kalitesiz ürünlerin yurda girişini sınırlandırması ve ticaretle uğraşanların zaman ve maliyet açısından tasarruf etmelerinin sağlanması açısından sınır kapısında İhtisas Gümrüğü kurulmasının sınır ticaretinden beklenen olası faydalarının gerçekleşebilmesi için bir gereklilik olduğu belirtilmiştir.

Özçelik vd. (2015), çalışmalarında Sarp sınır kapısından gerçekleştirilen sınır ticaretinin Artvin yöresine ve yörede yaşayan esnaf üzerine etkilerini test etmek, sınır ticaretinin mevcut durumu ile gelişimini engelleyen faktörleri ortaya koymak ve esnafın konu ile ilgili düşüncelerini araştırmak amacıyla anket çalışması yapmışlardır. Çalışmadan elde edilen sonuçlara göre ankete katılan sınır ticareti yapan ticaret erbabının % 76, 3'ünün gelirinde artış olduğu görülmüştür. Ankete katılanlar sınır ticaretinin Artvin iline, müteşebbis ruhunu geliştirerek, bölge ekonomisini canlandırarak, halkın refah düzeyini yükselterek ve istihdamı artırarak katkı sağladığı düşüncesine sahiptirler. Artvin ilinde sınır ticareti kapsamında ihracat 1999, ithalat ise 2001 yılından sonra yapılmamış ve sınır ticareti sona ermiştir. Çalışmada ankete katılanlara göre sınır ticaretinin Artvin ilinde 2001 yılından sonra yapılmamasının nedenleri sıralamasında birinci sırada petrol ve petrol ürünlerinin sınır ticareti kapsamından çıkarılması, ikinci sırada gümrük işlemlerinde prosedürün

fazla olması yer almakta, ithal edilen ürünlere kota konulması, devlet teşviklerinin yetersiz olması, ithaline izin verilen ürünlerin ilin ihtiyacına uygun olmaması nedenleri de bunları takip etmektedir. Son olarak çalışmada ankete katılanlar, sınır ticaretinin gelişmesi için, Sarp Sınır Kapısındaki bürokratik işlemlerin azaltılması, personel sayısının artırılması, personelin davranışlarının düzeltilmesi ve sınır kapısının fiziksel yapısının daha işlevsel ve sistemli olması, karşılıklı anlaşma sağlanarak vergilerin azaltılması, sınır ticareti kapsamının, ürün yelpazesinin genişletilmesi ve kotanın kaldırılması önerilerinde bulunmuşlardır.

Künü vd. (2015) çalışmalarında Doğu Anadolu Bölgesinde bulunan, kapalı durumda olan ve Ermenistan ile bağlantısı bulunan Alican Sınır kapısının Türkiye sınırında yaşayan yöre halkı ve özellikle yöre esnafı üzerindeki etkisini araştırmışlardır. Çalışmada Iğdır ilinde esnaflık yapan 100 kişiye anket uygulanmıştır. Yapılan anketlere göre, Türkiye ve Ermenistan sınır kapısı olan Alican sınır kapısının açılmasını isteyenlerin sayısı 65 iken, istemeyenlerin sayısı ise 35'tir. Sınır kapısının açılmasını isteyenler kapının açılmasıyla birlikte sınır illerinde ekonomik canlılık yaşanacağını düşünmektedirler. Sınır kapısının açılmasını istemeyenlerin çoğu ise, soykırım iddiasını sebep olarak görmektedirler. Ermenistan sınır kapısının açılması ile ilgili soruya verilen cevaplar birbirine yakın olmakla birlikte çoğunluk sınır kapısının açılacağını düşünmektedirler. Yapılan anket sonuçlarına göre Ermenistan sınır kapısının şimdiye kadar açılmamasının en önemli nedeni, siyasi nedenler olmaktadır. Ermenistan sınır kapısının kapalı olması, siyasi ve tarihi sorunları içeriyor olsa da yapılan anket sonucunda halkın bakış açısı ekonomik yönden kapının açılması yönünde olmaktadır.

Deniz ve Aslan (2014), çalışmalarında Türkiye'de sınır ticareti yapılan Sarp sınır kapısının ekonomik boyutlarını analiz etmişlerdir. Çalışma ile Türkiye-Gürcistan arasında bulunan Sarp sınır kapısından yapılacak olan ekonomik faaliyetlerin ülke ve bölge ekonomilerine olumlu ya da olumsuz katkılarını ortaya koymak amacıyla Hopa ve Batum'da yaşayan 602 kişiyle anket çalışması yapılmıştır. Çalışmada ankete katılan Gürcü vatandaşların % 70,5'i, Türk vatandaşlarının ise % 59,2'si Sarp sınır kapısından serbest geçiş ile Hopa ve civar ilçelerin kalkınacağına inanmakta yine Gürcülerin % 81,1'i, Türklerin % 67,3'ü Sarp sınır kapısının açılmasının Hopa da

yaşayan halkın ekonomik ve sosyal hayatını olumlu yönde etkiyeceğini ifade etmişlerdir. Söz konusu çalışmada ankete katılanlara ayrıca Sarp sınır kapısının serbest geçiş açısından Türkiye ve Gürcistan ekonomilerine katkıları sorulmuştur. Gürcülerin %72,6'sı, Türklerin ise % 63,9'luk kısmı Sarp sınır kapısının serbest geçiş açısından Türkiye Cumhuriyeti hükümetine ekonomik çıkar sağlayacağını düşünürken, Gürcü vatandaşların %87,4'ü ve Türk vatandaşlarının % 73,2'si Sarp sınır kapısından serbest geçişin Gürcistan hükümetine ekonomik çıkar sağlayacağını düşünmektedir.

Kapu ve Tutar (2014), çalışmalarında Iğdır İlinde derinlemesine mülakat ve anket yöntemi kullanarak sınır ticaretinin ekonomik gelişmenin önemli unsurlarından birisi olan girişimcilik kültürü üzerindeki etkisini araştırmışlardır. Araştırmaya, Iğdır ilinde faaliyet gösteren 100 ihracatçı firma arasından 40'a yakın özel firma ve işletmelerin sahipleri (veya muhasebe yetkilileri) dâhil edilmiştir. Çalışmada Iğdır'daki girişimcilerin azda olsa bir girişimcilik alt yapısına sahip olduklarının görüldüğünün ve sınır kapısının açılmasının var olan bu alt yapıyı geliştiren ve dönüştüren bir faktör olduğu ifade edilmiştir. Kapu ve Tutar (2014)'a göre sınır kapısının açılmasının olumlu etkisi, yeni bir işin veya işletmenin kurulması yanında, en çok kurulmuş olan işletmenin veya faaliyetin geliştirilmesi şeklinde kendini göstermiştir. Sınır kapısının açılması özellikle lojistik sektörünün gelişmesinin en önemli nedeni olmuştur. Sınır kapısının açılmasıyla birlikte bölgedeki girişimlerin %68'i ithalat ve ihracat faaliyetlerini gerçekleştirmeye başlamışlardır. Iğdır ilindeki girişimciler bu şekilde uluslararası işletme olma özelliği de kazanmışlardır. Çalışmada ithalat ve ihracat işlemleri yapan işletme sahipleriyle yapılan yüz yüze görüşmelerde, büyük çoğunluğu sınır ülke olan Nahçıvan'da şubeler ve üretim birimleri açmakta, bu dar alandaki uluslararası faaliyetlerden elde ettikleri tecrübeyle farklı pazarlara daha cesaretle girebildiklerini söyledikleri ifade edilmektedir.

Yulu (2014), çalışmasında Dilucu sınır kapısının Iğdır üzerindeki sosyo-ekonomik yapısı ile mekân üzerindeki etkilerini incelediği çalışmasında 1992 yılında Dilucu sınır Kapısı'nın açılmasıyla birlikte Iğdır'da sosyal, kültürel ve ekonomik anlamda hızlı bir değişim ve dönüşüm yaşandığını belirtmektedir. Yulu (2014)'e göre Dilucu Sınır Kapısı'nın açılması, inşaat sektöründe, yeni ticari alanların ortaya

çıkmasında, şirketleşme de ve bunlara bağlı olarak da farklı alanlarda somut bir şekilde etkisini göstermiştir. Sınır ticaretiyle sağlanan sermayenin arsa ve arazi alım-satımıyla inşaat sektörüne kanalize edilmesi, Nahçıvan'dan sağlanan ucuz ve dinamik iş gücünün varlığı, şehirde göçler, yüksekokulun açılması, Iğdır'ın il olmasıyla memur sayısının artması nedeniyle konut sıkıntısının bulunması inşaat sektöründeki canlılığı arttıran sebeplerin başında gelmektedir. Sınır ticaretinin başlaması Iğdır'da şirketleşmenin artmasına neden olmuştur. 1993 yılında Iğdır'da bulunan şirket sayısı 9 iken bu rakam 1994 yılında 36'ya çıkmış, 1996 yılında ise şirket sayısı 67'ye yükselmiştir. Dış ticaretin sebep olduğu şirket kuruluşlarının sayısı sınır ticaretinin açılmasından itibaren 2012'nin sonlarına kadar sürekli bir artış trendi yakalamıştır. Örneğin, 1997'de 119 olan toplam şirket sayısı, 2012 yılına gelindiğinde artarak 521'e çıkmıştır. Ayrıca, Dilucu Sınır Kapısı'nın açılmasıyla başlayan sınır ticareti Iğdır'da çeşitli iş imkânlarının ortaya çıkmasını sağlamıştır. Bu iş imkânlarının başında kamyonlarla petrol taşınması, yörede ticaret yapacakların ihtiyaçlarına yönelik olarak otel, muhasebe büroları, bankalar, restoranlar, eğlence mekânları, yeni-farklı iş yerleri ve sınır ticaretiyle bağlantılı açılan şirketler kurulması sayılabilir. Çalışmada tüm bu gelişmelere rağmen sınır ticareti ile sağlanan sermaye birikiminin sanayiye tam olarak kanalize edilemediği belirtilmektedir.

Taşlıyan ve Hırlak (2012), çalışmalarında sınır ticaretinin yapıldığı illerimizden biri olan Kilis ilinde Öncüpınar sınır kapısının ilin ticari hayatına bir canlılık kazandırdığını bu durumun özellikle Gaziantep ve çevresindeki illerin üretim ve ihracatlarını bu kapı vasıtasıyla değerlendirmesinin önemli rolü olduğunu belirtmişlerdir. Çalışmada, Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgeleri'nde altyapının tamamlanmamış olması, üretim faktörlerinin yetersizliği, sanayileşmiş bölgelere olan uzaklığı ve yıllardır süren güvenlik sorunlarının bölgenin kalkınması önündeki temel engeller olması nedeniyle Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgeleri'nin kalkınmasında sınır ticaretinin önemli bir fırsat olduğu ifade edilmektedir. Taşlıyan ve Hırlak (2012)'ye göre sınır ticareti kapsamında Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgelerinde yapılacak ihracat ile bu illerde sınai ve ticari gelişme sağlanabilir, sınır illerinin ihtiyaçları düşük maliyetle karşılanabilir ve bu bölgelere ekonomik canlılık kazandırabilir. Çalışmada sınır ticaretinin geliştirilmesi için aşağıdaki öneriler yapılmıştır (Taşlıyan ve Hırlak, 2012:337):

- Türkiye'nin çevresindeki komşu ülke potansiyelini kullanması gerekmektedir. Bu bağlamda sınır ticaretine gereken önem verilmelidir ve devlet tarafından istihdam sağlayıcı ve ekonomiyi canlandırıcı teşvikler arttırılmalıdır.
- Sınır ticareti yapmak için valiliklerce verilen sınır ticaret belgeleri bazı gerçek ve tüzel kişilerin tekelinde toplanmakta ve haksız kazanç sağlanmaktadır. Devlet bu konuda ağır ve caydırıcı müeyyideler getirmeli ve gerçek müteşebbisleri korumalıdır.
- Yetkililerce; sınır kapılarında ve gümrüklerde analiz ve denetim yapmak için gerekli şartların yeterli olmadığı ifade edilmektedir. Bu konuda yetişmiş personel ve yeterli ekipman takviyesi yapılmalıdır.
- İthal edilen malların sınır ticareti yapmaya yetkili iller dışına çıkmamasına özen gösterilmeli ve haksız rekabete yol açılmamalıdır.
- İthal edilen mal grubu çeşitlenmeli ve sınır ticareti gerçek anlamda dış ticaret şekline dönüşmelidir.
- Sınır ticareti kapsamında ithal edilmesine izin verilen malların sağlık ve gümrük kontrolleri yapılmalı ve müteakiben ithaline izin verilmelidir.
- Sınır ticaretinde ticarete konu malların kıymet takdirinin sınır kapılarında yapılarak vergilendirilmesi konusunda sınır ticaretini teşvik edici önlemler geliştirilmelidir.
- Bavul ticareti yapma önündeki engellerin kaldırılarak bölgenin sınır ticaretinin gelişmesi sağlanmalıdır. Daha önce yaşanan suiistimallerin önüne geçilebilmesi için bavul ticaretinin tümüyle yasaklanması değil, denetimlerin artırılarak gerekli önlemlerin alınması gerekmektedir.

Sugözü ve Atay (2010), çalışmalarında Şırnak ilinde bulunan ve dış ticaret rakamları açısından Türkiye'nin en önemli sınır kapısı olan Habur Sınır Kapısının Güneydoğu Anadolu Bölgesi ekonomisi üzerindeki etkilerini incelemişlerdir. Sugözü ve Atay (2010), Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgeleri'nde altyapının tamamlanmamış olması, üretim faktörlerinin yetersizliği, sanayileşmiş bölgelere olan uzaklığı ve yıllardır süren güvenlik sorunları bölgenin kalkınması önündeki temel engeller olduğunu, bu sebeplerden dolayıda bölgenin kalkınmasında sınır ticareti

önemli bir fırsat olduğunu belirtmişlerdir. Tüm bunlara rağmen Sugözü ve Atay (2010)'a göre söz konusu bölgelerin köklü bir kalkınma sürecine girebilmesi için sınır ticareti yeterli değildir. Bundan dolayı Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nin kalkınması için asıl önemli olan dış ticaretten veya ihracattan aldığı paydır. Bu payı artırmanın yolu ise bölgeye kamu yatırımlarının artırılması, özel sektörün ise ihracata konu olacak üretimi yapması için gerekli bütün tedbirlerin ivedilikle alınmasıdır. Bu bağlamda alınması gereken önlemler şu şekilde sıralanmıştır (Sugözü ve Atay, 2010: 65-66):

- Ticaretin aksamaması için Habur Sınır Kapısı'nda çalıştırılmak üzere personel takviyesi yapılmalı ve bu personelin de eğitilmesi gerekmektedir.
- Sınır kapısında işlemlerin saatlerce sürmesinin önüne geçilmeli ve çile haline gelen bekleyişler sona erdirilmelidir.
- Irak'ın yeniden yapılandırılması sağlandıkça ticaretin artması sonucu tek kapı yeterli olmayacaktır. Bundan dolayı ikinci kapı için çalışmalar tamamlanmalıdır.
- Ayrıca, bu kapıya ek olarak petrol ve petrol ürünlerinin taşımacılığına dayalı bir ihtisas kapısının açılması gerekmektedir.
- Bölgede yapımına devam edilen ve gereksiz bürokrasiden dolayı hala açılmayan Organize Sanayi Bölgelerinin hızlı bir şekilde tamamlanması gerekmektedir.
- Şırnak'ta Sınır Ticaret Merkezinin kuruluşunun tamamlanması ve Serbest Bölge kuruluşu ile ilgili çalışmaların başlaması gerekmektedir.
- Türkiye'de en fazla kullanılan karayollarından olan İpekyolu'nun yeterince kullanılamamasının sebebi olan bozuk karayollarının bir an önce yenilenmesi ve yenilemenin hızlı ve kaliteli malzeme ile yapılması gerekmektedir. Hemen ardından Şanlıurfa – Habur arasının otoban haline getirilmesi gerekmektedir.
- Şırnak'ın oldukça bozuk olan Cizre, Van ve Hakkâri arası karayolları bir an önce tamamlanmalı veya yenilenmelidir.
- Şırnak ve çevresinin tarihi ve doğal zenginlikleri yurtiçinde ve yurtdışında tanıtılmalı, turizm teşvik edilmelidir.
- Türkiye ile Irak arasında karşılıklı diyalogun geliştirilmesi ile ticaret artırılmalı, vize kolaylıkları getirilmeli ve Habur Sınır Kapısı'nın il, bölge ve

ülke açısından can damarı olduğunun herkes tarafından kabul edilerek, gerekli önemin verilmesi gerekmektedir.

- Bölgede modern otel ve dinlenme tesislerinin kurulması için gerekli teşvik ve destekler sağlanmalıdır.
- Şırnak'ta ihracata konu olan ürünleri üretecek sanayi tesisleri ve işletmeler bir an önce kurulmalı veya kurulmaları için gerekli teşvik ve destek sağlanmalıdır.
- Şırnak Havaalanı hızlı bir şekilde tamamlanmalıdır.
- Şırnak Üniversitesi'ne bağlı olarak Silopi'de açılması planlanan ve dış ticaret programlarını kapsayan meslek yüksekokulu kısa sürede açılmalıdır.

Güneş vd. (2010), çalışmalarında Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgelerindeki yetkili sınır illerinde sınır ticareti ile uğraşan 55 firma yetkilisiyle yüzyüze görüşerek, sınır ticaretini olumsuz etkileyen faktörleri tespit etmeye çalışmışlardır. Çalışmadaki ankete katılan 55 firmanın yaklaşık %87'si sınır ticaretinden yeterince faydalanamadığını düşünmektedir. Yine çalışmada ankete katılanların %85,4'ü sınır ticareti kapsamında sürekli yapılan değişikliklerden dolayı uzun süreli ticari ilişki kuramadığını, %81,8'i ilde bulunan sınır kapısının ya da sınır ticaret merkezlerinin yeterli altyapıya sahip olmadığını, %98'i ürün kalitesini belirlemek amacıyla sınır kapılarında ihtisas gümrükleri kurulması gerektiğini %65'i gümrük işlemlerinde prosedürlerin çok olduğunu, %76,3'ü ithalat kotaları veya ithalat değer limitleri dâhilinde ithal etmeye izin verilen ürün miktarlarının yeterli olmadığını, %54,5'i ithal edilmesine izin verilen ürünlerin il ihtiyaçlarına uygun olmadığını düşünmektedirler. Ayrıca çalışmada ankete katılanların %98'i petrol ve petrol ürünlerinin sınır ticareti kapsamından çıkarılmasının bölge ekonomisine ciddi zararlar verdiğini düşünmekte ve ankete katılanların tamamı da petrol ve petrol ürünlerinin yeterli denetim mekanizmaları kurularak tekrar aktif hale getirilmesi gerektiği düşüncesini beyan etmişlerdir.

Azgün ve Sevinç (2010), çalışmalarında Van ile İran arasında yapılan sınır ticaretinin mevcut durumunu ve gelişme potansiyelini ortaya koymuşlardır. Çalışmada Van-Kapıköy sınır kapısındaki Sınır Ticareti Merkezinin hizmete girmesinin bölge ekonomisine olumlu katkı yapacağı hususu ve Van Organize

Sanayi Bölgesi (OSB)'nde ithalatı yapılan ürünleri işleyecek sanayi tesisleri ve işletmelerin kurulması teşvik edilmesi ve var olan işletmelerin de modernize edilerek desteklenmeleri gerektiği belirtilmiştir. Ayrıca çalışmada Van-Kapıköy sınır kapısının transit geçişe açılmasının doğrudan Muş, Bitlis ve mücavir illeri olumlu etkileyeceği, bunun çarpan etkisi ile tüm Türkiye'nin dış ticaret hacminin artacağı ifade edilmiştir. Böylece sınır ticareti ile birlikte sınır ticareti yapan illerdeki istihdam olanakları artacak ve bölge halkının gelirlerinde de artışlar görülecektir.

Güllülü vd.(2006), çalışmalarında İran'la Türkiye arasında en işlek sınır kapısı olan Gürbulak sınır kapısından gerçekleştirilen ekonomik faaliyetleri incelemek için Gürbulak sınır kapısından giriş ve çıkış yapan kişilerden kabul edenlere bir anket uygulamışlardır. Araştırma sonuçlarına göre; ankete katılanların Türkiye'den ticaret yapma nedenlerine göre dağılımına bakıldığında, yakınlık, Türkçe bilme ve mallar tanımanın en önemli nedenler olduğu ortaya çıkmıştır. Çalışmada elde edilen sonuçlara göre, Gürbulak sınır kapısından geçiş yapanlar en fazla tekstil-konfeksiyon ürünleri ticareti yapmaktadırlar. Ankete katılanların çoğunluğu (%55,2) Türkiye'yi bölgede lider ülke olarak görmekte ve Türkiye'nin ekonomik durumunu iyi bulmaktadır (%49,1). Yine çalışmada ankete katılanlar Türkiye'yi sosyo-ekonomik gelişmişlik, bölgedeki etkinlikleri açısından da değerlendirmeleri istenmiş; Türkiye'nin yönetim biçimini, stratejik ve coğrafi konumunu çok önemli bulduklarını ifade etmişlerdir. Ankete katılanlar Türkiye'nin bölge ülkeleriyle ticaretinin geliştirilmesinde, geçişlerden alınan vergi, resim ve harçların kaldırılmasını önemli bir unsur olarak görmektedirler.

2.6. Bölüm Sonu Değerlendirmesi

Çalışmamızın ikinci bölümünde sınır ticaretinin tanımı, amacı, kapsamı ve Türkiye'de sınır ticaretinin tarihsel gelişimi açıklandıktan sonra Türkiye'de ve Dünya'da sınır ticareti üzerine yapılan çalışmalar incelenmiştir.

Sınır ticareti, komşu iki ülke arasında özel anlaşmalara göre yapılan ve her iki ülkenin de sınıra yakın bölgelerini kapsamına alan bir ticaret türü olarak tanımlanmaktadır. Sınır ticaretiyle, bölge halkının ihtiyaçlarının mahallinde, sınır bölgelerinden kısa sürede temin ve tedarik edilmesini sağlamak, bölge ekonomisine

canlılık getirerek sınır bölgelerinde yaşayan insanların refah düzeyini yükseltmek, işsizliği azaltmak, kaçakçılığın önüne geçmek ve iki ülkenin sınır bölgelerinde yaşayan halkın müteşebbis ruhunun oluşumuna katkıda bulunmak amaçlanmaktadır.

Sınır ticaretinin kapsamı yasal düzenlemelerle belirlenmektedir. Konuyla ilgili en güncel yasal düzenleme 25.01.2016 tarihli ve 2016/8478 sayılı, sınır ticaretinin düzenlenmesine ilişkin Bakanlar Kurulu Kararıdır. Söz konusu Karar ile Türkiye’de toplam 13 ilden (Ağrı, Ardahan, Artvin, Gaziantep, Hakkâri, Hatay, Iğdır, Kars, Kilis, Mardin, Şanlıurfa, Şırnak, Van) Gürcistan, İran, Suriye, Nahçıvan ve Irak’la sınır ticareti yapılması kararlaştırılmıştır.

Dünya’da çeşitli örnekleri görülmekte olan sınır ticaretinin ülkemizdeki ilk uygulaması 1978-1979 yıllarında yaşanan petrol krizi ve döviz darboğazından sonra olmuştur. Petrol krizine çözüm bulabilmek için sınır ticareti yoluyla Ağrı Valiliği, İran’ın Batı Azerbaycan Genel Valiliği arasında varılan mutabakat üzerine çeşitli tüketim malları verilmesine karşılık motorin, fuel-oil ve benzin alımına başlanmıştır.

Sınır ticaretiyle ilgili yapılan yasal düzenlemelerle Sınır ticareti yapılmasına izin verilen Türkiye’nin Doğu ve Güneydoğu sınır illeri konumsal özellikleri açısından olumsuz bazı unsurlara sahiptirler. Bunlar arasında iklim, yer şekilleri, toprak gibi doğal unsurlar ile ulaşım gibi beşeri unsurlar sayılabilir. Bu olumsuz unsurlar nedeniyle Türkiye’de sınır ticareti yapmaya yetkili sınır illerinin tamamında kişi başına düşen gelir ülke ortalamasının altındadır. Bu sebeplerle alternatif gelir kaynaklarının oluşturulması açısından sınır ticareti özellikle Doğu ve Güneydoğu Bölgesi halkı için önemlidir.

Türkiye’de sınır ticaretinin sınır illerine veya bölgelere ekonomik etkilerini araştıran çalışmalar değerlendirildiğinde, genel olarak bu bölgelerde yaşayan insanların sınır ticaretinin bölgeye veya ülkeye ekonomik katkılar sağlayacağını ancak sınır ticareti uygulamasında bazı sorunların olduğunu düşündükleri ortaya çıkmaktadır. Yapılan çalışmalarda en çok gündeme getirilen sorunlar, sınır ticaretine izin verilen malların il gereksinimlerini karşılamaması, karşı ülkelerde uygulanan prosedürlerin, kanunların ve belgelerin neler olduğunun bilinmemesi, sınır kapıları

ve sınır ticaret merkezlerinin fiziki alt yapı eksikliklerinin bulunması olarak ifade edilmektedir.

BÖLÜM III

AĞRI İLİNİN SOSYO-EKONOMİK YAPISI VE

GÜRBULAK SINIR KAPISI

Çalışmanın Üçüncü Bölümünde ilk önce Ağrı İlinin Sosyo-Ekonomik yapısı anlatılacaktır. Bölüm daha sonra Gürbulak Sınır Kapısı ve Ağrı İlinde yapılan sınır ticareti konusunda değerlendirmeler ve bölüm sonu değerlendirmesi ile sonlandırılacaktır.

3.1. Coğrafi Konum

Ağrı ili, Doğu Anadolu Bölgesi'nin Yukarı Murat–Van Bölümü sınırlarında kalmakta ve morfolojik bakımdan bir akarsu havzası niteliği taşımaktadır. Ağrı, 814.578 km² lik Türkiye topraklarının 171.061 km² 'sini oluşturan Doğu Anadolu Bölgesi'nin doğusunda yer almaktadır 11.376 km² yüzölçümüne sahip olan il, ülke topraklarının %1,4'ünü kaplamaktadır. İlin doğusunda İran, batısında Erzurum ve Muş, güneyinde Bitlis ve Van, kuzeyinde Kars ile kuzeydoğusunda Iğdır ili bulunmaktadır (Tutar vd., 2013:8).

3.2. Ağrı İlinin Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Durumu

Uluslar farklı sosyal, iktisadi ve ticari politikalara, farklı eğitimsel ve yasal sistemlere ve farklı ekonomik geçmişlere sahiplerdir. Tüm bunların sonucunda ise ülkeler farklı fiziki ve beşeri sermaye donanımlarına sahip olmaktadır. Dolayısıyla makro ölçekteki bölgelerin birbirinden farklı ortalama kişi başına gelir düzeylerine sahip olmaları şaşırtıcı değildir. Öte yandan belli ülke içerisinde politikalar, kurumlar ve tarih ülkenin bütünü için ortaktır. Dolayısıyla mantıksal olarak bakıldığında bir ülke içerisindeki bölgelerin kişi başı gelir düzeylerinin benzer olması gerektiği düşünülebilir. Fakat ortaya çıkan durum bu olmamaktadır. Dahası bölgeler arası farklılıklar genellikle on yıllar hatta nesiller boyunca devam edebilmektedir (OECD, 2009:18).

“Türkiye ekonomisi yapısal dönüşüm ve uluslararası piyasalara entegre olma bakımından büyük ilerleme kaydetmiştir. Ancak, bölgesel arası farklılıklar, özellikle planlı dönemde geliştirilen pek çok politika ve uygulamalara rağmen, önemini korumaktadır. Ekonomik büyüme bölgesel farklılıkların giderilmesinde beklenen olumlu etkiyi yaratamamıştır. Türkiye’de; gelirin yanı sıra nüfus yapısı, teknik ve sosyal altyapı, girişimcilik atmosferi, insan kaynakları, eğitim düzeyi, çevre kalitesi, istihdam, kadının rolü vb. konularda da bölgeler arasında dengesizlikler mevcuttur.” (DPT, 2004:9).

Tablo 5. 1996, 2003 ve 2011 SEGE sıralamalarına göre ilk ve son 5 il		
İlk 5 İl		
1996	2003	2011
İstanbul	İstanbul	İstanbul
Ankara	Ankara	Ankara
İzmir	İzmir	İzmir
Bursa	Kocaeli	Kocaeli
Kocaeli	Bursa	Antalya
Son 5 İl		
1996	2003	2011
Ardahan	Hakkâri	Siirt
Bingöl	Şırnak	Şırnak
Ağrı	Bitlis	Ağrı
Şırnak	Ağrı	Hakkâri
Muş	Muş	Muş

Kaynak: Dinçer vd.(1996), Dinçer vd.(2003), Kalkınma Bakanlığı (2013)

Bölgeler arasındaki farklılıkları tespit etmek amacıyla Kalkınma Bakanlığı ve Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) tarafından çeşitli çalışmalar yapılmaktadır. Kalkınma Bakanlığı’nın 1996, 2003 ve 2011 hazırlamış olduğu İllerin Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Sıralaması Araştırmasına (SEGE) göre 1996 yılında 76 il arasında 74. Sırada bulunan Ağrı, 2003 yılında 81 il arasında 80. Sırada yer almıştır. Söz konusu araştırmalarda iller demografi, istihdam, eğitim, sağlık, altyapı vb. refah göstergelerinden oluşan sosyal göstergelerle, imalat sanayi, inşaat, tarım ve mali göstergelerden oluşan ekonomik göstergelerden müteşekkil 58 değişkenlik bir veri seti üzerinden değerlendirilmiştir. 2011 yılında ise demografi, eğitim, sağlık, istihdam, mali kapasite, erişilebilirlik ile yaşam kalitesi olmak üzere 8 alt kategoride, çoğunluğu 2003 yılına ait değişkenler kullanılarak değişken sayısı 61’e

yükseltilmiştir. SEGE 2011 araştırmasına göre Ağrı ili gelişmişlik bakımından 81 il arasında 79. Sırada yer almaktadır. (Tutar vd., 2013:2). Ağrı ilinin yıllara göre SEGE sıralaması yukarıda Tablo 5’de gösterilmiştir.

TÜİK’in 2015 yılı itibariyle 81 il için yayınlamış olduğu ve konut, çalışma hayatı, gelir ve servet, sağlık, eğitim çevre, güvenlik, sivil katılım, altyapı hizmetlerine erişim, sosyal yaşam ve yaşam memnuniyeti olmak üzere, 11 boyutu kapsayan endeks, Yaşam Endeksi olarak adlandırılmaktadır. Yaşam Endeksi, 0 ile 1 arasında değer almakta ve 1’e yaklaştıkça daha bir yaşam düzeyini ifade etmektedir. Tablo 6’da görüldüğü üzere Türkiye’de 2015 yılı itibariyle yaşam endeksi değerleri en yüksek olan ilk 3 il Isparta, Sakarya ve Bolu’dur. İstanbul bu sıralamada 5. Sırada yer alırken, Ankara 17. Sırada ve İzmir 21. Sırada yer almaktadır. Yaşam Endeksi sıralamasında son 5 il ise Batman, Şırnak, Ağrı, Mardin ve Muş olarak karşımıza çıkmaktadır. Yaşam Endeksi sıralamasında Ağrı ili 79. sırada yer almaktadır.

Tablo 6. İllerde Yaşam Endeksi’ne Göre İlk ve Son 5 il	
İlk 5 İl	Son 5 İl
Isparta	Batman
Sakarya	Şırnak
Bolu	Ağrı
Kütahya	Mardin
İstanbul	Muş

Kaynak: TÜİK (2015)

Yaşam Endeksinin ilk 3 alt endeksi, çalışma hayatı, konut ve gelir-servet endeksleridir. Çalışma hayatı endeksi, istihdam oranı, işsizlik oranı, ortalama günlük kazanç ve işinden memnuniyet oranı göstergelerinden oluşmaktadır. Konut alt endeksi ise kişi başına düşen oda sayısı, konut içinde tuvalet mevcudiyet oranı ve konutun kalitesinde problem yaşayanların oranı göstergelerinden oluşmaktadır. Son olarak gelir-servet endeksi, kişi başına düşen tasarruf mevduatı, orta ve üstü gelir grubundaki hanelerin oranı ve temel ihtiyaçlarını karşılayamadığını beyan eden hanelerin oranı göstergelerinden oluşmaktadır. Ağrı ili konut açısından 80. sırada, çalışma hayatı açısından 63. Sırada, gelir-servet açısından ise 80. Sırada yer almaktadır.

Yaşam Endeksinin diğer alt göstergeleri sağlık, eğitim ve çevre göstergeleridir. Sağlık endeksi, bebek ölüm oranı, doğuşta beklenen yaşam süresi, hekim başına düşen müracaat sayısı, sağlığından memnuniyet oranı ve kamunun sağlık hizmetlerinden memnuniyet oranı göstergelerinden oluşmaktadır. Bir diğer alt endeks olan eğitim endeksi ise okul öncesi eğitimde net okullaşma oranı, TEOG sistemi yerleştirme puan ortalaması, YGS puan ortalaması, fakülte veya yüksekokul mezunlarının oranı ve kamunun eğitim hizmetlerinden memnuniyet oranı göstergelerinden oluşmaktadır. Çevre endeksi ise, PM10 istasyon değerleri ortalaması (hava kirliliği), kilometrekareye düşen orman alanı, atık hizmeti verilen nüfus oranı, sokaktan gelen gürültü problemi yaşayanların oranı ve belediyenin temizlik hizmetlerinden memnuniyet oranı göstergelerinin bir kompozisyonundan oluşmaktadır. Ağrı ili sağlık göstergesinde 81. sırada, eğitim göstergesinde 79. Sırada ve çevre göstergesinde 77. sıradadır.

Cinayet oranı, ölümlü ve yaralanmalı trafik kazası sayısı, gece yalnız yürürken kendini güvende hissedenlerin oranı ve kamunun asayiş hizmetlerinden memnuniyet oranı göstergelerinden oluşan güvenlik endeksi açısından Ağrı ili 56. Sıradadır. Mahalli idareler seçimlerine katılım oranı, siyasi partilere katılım oranı, siyasi partilere üyelik oranı ve sendika/dernek faaliyetleri ile ilgili olanların oranlarından oluşan sivil katılım endeksi açısından ise Ağrı ili 80. Sıradadır. İnternet abone sayısı, kanalizasyon ve şebeke suyuna erişim oranı, havalimanına erişim oranı ve belediyenin toplu taşıma hizmetlerinden memnuniyet oranı göstergelerinden oluşan altyapı hizmetlerine erişim endeksi açısından Ağrı ilinin sırası 76'dır. Sinema ve tiyatro seyirci sayısı, bin kişi başına düşen alışveriş merkezi alanı, sosyal ilişkilerden memnuniyet oranı ve sosyal hayatından memnuniyet oranı kalemlerinden oluşan sosyal yaşam endeksine bakıldığında ise Ağrı ili 72. Sıradadır. Son olarak mutluluk düzeyi ile ölçülen yaşam memnuniyeti endeksine göre Ağrı ili 42. Sıradadır. Ağrı ilinin 2015 Yılı Yaşam Endeksi ve Alt Endekslere Göre Ağrı İlinin Sıralamaları aşağıda Tablo 7'de gösterilmiştir.

Tablo.7. 2015 Yılı Yaşam Endeksi ve Alt Endekslere Göre Ağrı İlinin Sıralaması

	Sıra No
Genel Endeks	79
Alt Endeksler	
-Konut	80
-Çalışma Hayatı	63
-Gelir ve Servet	80
-Sağlık	81
-Eğitim	79
-Çevre	77
-Güvenlik	56
-Sivil Katılım	80
-Altyapı Hizmetlerine Erişim	76
-Sosyal Yaşam	72
-Yaşam Memnuniyeti	42

Kaynak: TÜİK (2015)

Yaşam Endeksi değerleri Türkiye’de bölgeler arası sosyo-ekonomik gelişmişlik farklılıklarının devam etmekte olduğunu gözler önüne sermektedir. Yaşam Endeksi açısından üst sıralarda yer alan iller genellikle Türkiye’nin batısında yer alan iller olarak karşımıza çıkarken, Doğu ve Güneydoğuda bulunan illerimizin endeks değerleri açısından son sıralarda yer aldıkları görülmektedir. Gerek Kalkınma Bakanlığı gerekse TÜİK tarafından yapılan 1996, 2003, 2011 ve 2015 yıllarına ait yapmış olduğu çalışmalarda Ağrı İlinin 81 il arasında sosyo-ekonomik gelişmişlik açısından son sıralarda olduğu görülmektedir.

3.3. Nüfus

2015 Adrese Dayalı Nüfus Kayı Sistemi (ADNKS) sonuçlarına göre Ağrı ilinin nüfusu 547.210 kişi ile TRA2 Düzey II Bölgesi (Ağrı, Kars, Iğdır, Ardahan) nüfusunun %48,35’ini teşkil etmektedir. Aşağıda Tablo 8’de Ağrı ilinin 1980-2015 dönemindeki toplam nüfusu ve göç rakamları görülmektedir. Tablo 8 incelendiğinde Ağrı ilinin söz konusu dönemde net göç veren bir il olduğu görülmektedir. Bir ilin sürekli göç vermesine sebep olan faktörler arasında ie ilkel yaşam koşulları, bölgede yetersiz iş imkânı, kirlilik, doğal afetler, tıbbî imkânların yetersizliği vs. sebepler bulunurken hedef illerde göç edeni çeken faktörler ise, daha iyi yaşam olanakları, eğitim olanakları, iş olanakları, eğlence, güvenlik, cazip iklim, sanayi, sağlık imkânları ve benzeri koşullardır. Ağrı ilini etkisi altında bulunduran göçün nedenleri

arasında; terör olayları, kan davaları ve güvenlik gerekçesiyle yerleşme boşaltma ve diğer bazı sosyal ve ekonomik etkenler de sayılmaktadır (Çimen vd, 2006:53).

Tablo 8. Ağrı İlinin aldığı, verdiği göç, net göç ve net göç hızı, 1980-2015

DÖNEM	TOPLAM NÜFUS	ALDIĞI GÖÇ	VERDİĞİ GÖÇ	NET GÖÇ	NET GÖÇ HIZI (‰)
2014-2015	547 210	16 597	32 174	-15.577	-28,1
2013-2014	549 435	14 480	30 995	-16.515	-29,6
2012-2013	551 177	14 725	28 477	-13.752	-24,6
2011-2012	552 404	12 856	27 984	-15128	-27,0
2010-2011	555 479	15 508	25 182	- 9 674	-17,3
2009-2010	542 022	14 950	22 966	- 8 016	-14,7
2008-2009	537 665	12 115	22 613	- 10 498	-19,3
2007-2008	532 180	12 195	27 450	- 15 255	-28,3
1995-2000	451 287	24 586	50 799	- 26 213	-56,4
1985-1990	372 450	17 162	54 474	- 37 312	-95,4
1980-1985	345 873	13 662	32 667	- 19 005	-53,5
1975-1980	297 713	9 798	34 784	- 24 986	-80,5

Kaynak: TÜİK

Ağrı ilinin yıllık nüfus artışı ve nüfus yoğunluğu ise Tablo 9’da gösterilmektedir. Ağrı ilinin nüfusu 2011 yılına kadar artmış, sonraki yıllarda azalmıştır. ADNKS verilerine göre ilin kilometrekareye 48 kişi olan nüfus yoğunluğu,100 olan ülke nüfus yoğunluğunun altındadır (TÜİK,2013).

Tablo 9. Yıllara göre ağrı ilinin yıllık nüfus artış hızı ve nüfus yoğunluğu, 2007-2015

DÖNEM	YILLIK NÜFUS ARTIŞI (%)	NÜFUS YOĞUNLUĞU
2014-2015	-4.1	48
2013-2014	-3.2	48
2012-2013	-2.2	48
2011-2012	-5.6	48
2010-2011	24.5	47
2009-2010	8.1	47
2008-2009	10.3	46
2007-2008	2.4	46

Kaynak: TÜİK

Ağrı ili temel işgücü göstergeleri de aşağıda Tablo 10’da gösterilmiştir. Tablo 10’a göre Ağrı ilinde işgücüne katılma oranı 2008 yılında 49.4 iken bu oran 2013’te 57.1 olmuştur. İşsizlik oranının ise 2008-2013 döneminde değişmediği görülmektedir. İstihdam oranı ise söz konusu dönemde 46.2’den 53.2’ye yükselmiştir.

Tablo 10.Ağrı ili temel işgücü göstergeleri (2008-2013)						
	2008	2009	2010	2011	2012	2013
İşgücüne Katılma Oranı	49,4	48	48,5	52,4	52	57,1
İşsizlik Oranı	6,5	10,1	11,7	10,9	8	6,8
İstihdam Oranı	46,2	43,2	42,8	46,7	47,9	53,2

Kaynak: TÜİK

3.4. Ağrı’nın Ekonomik Yapısı

TÜİK il bazında gelire dair veri üretmemektedir. Bölgesel bazda ise gelire en yakın gösterge olarak Gayri Safi Katma Değeri açıklamaktadır. Bölgesel Gayri Safi Katma Değer, bir bölgede yerleşik ekonomik birimlerin belli bir dönemde bu bölgedeki ekonomik faaliyetleri sonucunda ürettikleri mal ve hizmetlerin (çıktı) değerinden, bu üretimde bulunabilmek için kullandıkları mal ve hizmetler (ara tüketim) değerinin çıkarılması sonucu elde edilmektedir (TÜİK, 2014:2).

Ağrı’nın içinde yer aldığı TRA2 Bölgesindeki 2004-2011 yıllarını kapsayan dönem için Gayri Safi Katma Değeri aşağıda Tablo 11’de gösterilmektedir. Gayri Safi Katma Değerin büyüklüğü açısından TRA2 bölgesi 2004 ve 2005 yıllarında 26 bölge içerisinde sondan üçüncü sırada iken, 2006 yılında sondan ikinci sıraya inmiş 2011 yılına kadar da orada kalmıştır. Bölgede kişi başına yaratılan Gayri Safi Katma Değer Türkiye ortalamasının yaklaşık yüzde 40’ı kadardır.

Tablo 11. Bölgelere göre gayri safi katma değer (2004-2011)

YILLAR	TÜRKİYE ORTALAMASI (ABD DOLARI)	TRA2 BÖLGESİ (ABD DOLARI)	SIRA
2004	5.103	2.048	24
2005	6.187	2.507	24
2006	6.686	2.661	25
2007	8.267	3.174	25
2008	9.384	3.601	25
2009	7.769	3.254	25
2010	8.926	4.055	25
2011	9.244	4.001	25

Kaynak: TÜİK

2004-2011 yılları için TRA2 Bölgesinde Bölgesel Gayri Safi Katma Değerin sektörel dağılımı aşağıda Tablo.12’de gösterilmiştir. Tablo.12 incelendiğinde söz konusu dönemde TRA2 Bölgesinde Sektörlerin Gayri Safi Katma Değer içinde tarımın payının ortalama 27.7, sanayinin payının ortalama 13.8 ve hizmetlerin payının ise ortalama 59.21 olduğu görülmektedir.

Tablo 12. TRA2 bölgesinde sektörlerin gayri safi katma değer içindeki payları

Yıllar	Tarım	Sanayi	Hizmetler
2004	34,5	11,9	53,7
2005	31,1	13,7	55,1
2006	27,9	14,0	58,0
2007	26,3	14,0	59,7
2008	24,6	12,6	62,8
2009	25,8	11,8	62,4
2010	26,6	12,6	60,8
2011	24,8	14	61,2
ORTALAMA	27,7	13,8	59,21

Kaynak: TÜİK

Çalışmamız kapsamında Ağrı ilinin Gayri Safi Yurt İçi Hâsıla (GSYİH) rakamları için Başihoş (2016)’nın çalışmasından yararlanılmıştır. Başihoş (2016) çalışmasında ekonomik aktivitelerin büyüklüğünü ölçmek için elektrik tüketimi dışında farklı bir veri kaynağına başvuran Henderson vd. (2009)¹’nin, yayınladıkları

¹ Söz konusu çalışma daha sonra 2012 yılında American Economic Review’de yayınlanmıştır. Bkz. Henderson, J. V., Storeyard A. ve Weil D. N. (2012). “Measuring Economic Growth from Outer Space”, American Economic Review 102(2):994-1028.

makaleyi referans alarak Türkiye’deki illerin 1992-2013 yılları için GSYİH’larını hesaplamıştır.

Henderson vd. (2009) çalışmalarında, GSYİH’ları hesaplanamayan ya da hatalı hesaplanan ülkelerin/bölgelerin/illerin gerçek GSYİH’lerini tahmin edebilmek için geceleri ülkelere elektrik tüketimi kaynaklı uzaya yayılan suni ışıkların yoğunluğu kullanılmıştır. Henderson vd. (2009)’ne göre gece ışıkları verisi ekonomik büyüklüğün ölçümünde güvenilir ve güçlü bir veri kaynağıdır. GSYİH değerleri hesaplanmayan ya da eksik hesaplanan alt bölgeler için temsil gücü yüksek bir ölçüm sunmaktadır. Başlıhoş (2016)’un çalışmasında, gece ışıkları ile reel GSYİH arasındaki ilişkinin lineer olmadığı öngörülmüş ve bu ilişki etkisi gözlenen fakat tanımlanamayan dış değişkenlerden etkilendiği varsayımı altında incelenmiştir. Uygulanan yöntem doğrultusunda, gece ışıkları verisiyle ulusal ölçekte reel GSYİH tahmin edilmiştir. Benzer yöntem, il bazında reel GSYİH hesaplanmasında da kullanılmıştır. Ağrı ilinin 1992-2013 yılları için 2005 sabit dolar fiyatlarıyla hesaplanan GSYİH’ları aşağıda Tablo 13’de gösterilmiştir.

Tablo 13’deki 2005 sabit dolar fiyatlarıyla Ağrı ili için hesaplanan GSYİH rakamları incelendiğinde 1992-2013 yılları arasındaki dönemde GSYİH’nın yaklaşık %129.10 arttığı görülmektedir.

Ağrı ili ekonomik yapısında aşağıdaki başlıklarda görülebileceği gibi, bitkisel ve hayvansal üretim önemli yer tutmaktadır. Tarım ve hayvancılık bölgenin temel geçim kaynağı olmasına rağmen tarımın büyük oranda iklim koşullarına bağlı olması ilin tarımsal üretimi ve gelişmesini etkilemektedir. Ürünlerin yetiştirme süresi dikkate alındığında yıllık dekar başına ortalama verimlilik diğer bölgelere kıyasla oldukça düşüktür. Girdi maliyetlerinin yüksek olmasına karşın üretilen ürünlerden yeterince verim alınamaması tarıma duyulan ilgiyi azaltmaktadır (Tutar vd., 2013:33).

Tablo 13. Ağrı ili gayri safi yurt içi hâsılası (1992-2013)

YILLAR	GAYRİ SAFİ YURTIÇİ HÂSILA (2005 SABİT DOLAR FİYATLARI)
1992	408,634
1993	451,097
1994	447,159
1995	498,055
1996	546,109
1997	599,719
1998	605,498
1999	591,904
2000	618,537
2001	581,528
2002	632,377
2003	663,688
2004	713,454
2005	766,882
2006	819,636
2007	833,239
2008	810,526
2009	778,473
2010	835,871
2011	887,27
2012	925,037
2013	936,192

Kaynak: Başahoş (2016) www.tepav.org.tr

3.4.1. Bitkisel ve Hayvansal Üretim

Ağrı ilinde tarım arazilerinin alanı 361.000 hektardır Bu rakam toplam yüzölçümün %31.7'sini oluşturduğu aşağıda Tablo 14'de görülmektedir. Tarım arazilerinin %47.7'si sulanabilir olmasına rağmen bu arazilerin ancak %5'i sulanmaktadır. Ağrı ilinde tarım alanı 361.000 hektardır (Tutar vd.,2013:33).

Tablo 14.Ağrı ilinde tarımsal alanların yapısı

Toplam Alan	Yüzölçümü (Ha)	1.137.600
Tarım Alanı	Miktarı (Ha)	361.000
	Oranı (%)	31,73
Yayla Alanı	Miktarı (Ha)	169.550
	Oranı (%)	14,89
Çayır ve Mera	Miktarı (Ha)	542.731
	Oranı (%)	47,708
Tarım Dışı Alan	Miktarı (Ha)	64.319
	Oranı (%)	5,67

Kaynak: Ağrı İl Gıda Tarım Hayvancılık Müdürlüğü 2014 Faaliyet Raporu

Aşağıda Tablo 15’de ise Ağrı ilinde işlenen tarım alanlarının dağılımı gösterilmektedir. Tabloya göre Ağrı illinde tarım arazisi, nadas, sebze arazisi vemeyvelik arazilerin toplam tarım alanları içerisindeki payları sırasıyla % 67.44, %32.21, %0.33, %0.02’dir.

Tablo 15. Ağrı ilinde işlenen tarım alanlarının dağılımı

KULLANILIŞ ŞEKLİ	ALAN (DA)	TARIM ALANLARI İÇİNDEKİ ORANI (%)
Tarla Arazisi	243.463	67,44
Nadas	116.304	32,21
Sebze Arazisi	1158,4	0,33
Meyvelik Arazi	74,6	0,02
TOPLAM	361.000	100

Kaynak: Ağrı İl Gıda Tarım Hayvancılık Müdürlüğü 2014 Faaliyet Raporu

Ağrı ilinde yetiştirilen önemli tarla, sebze ve meyve ürünleri Tablo 16’da gösterilmiştir. Buna göre ilde tarla ürünü olarak en çok buğday, arpa, yonca, şekerpancarı, korunga ve fiğ, sebze olarak ençok lahana, hıyar, domates, fasulye, kavun, soğan ve meyve olarak da en çok armut, elma, erik, kaysı, kiraz ve vişne üretilmektedir.

Tablo 16. Ağrı ilinde yetiştirilen önemli tarla, sebze ve meyve ürünleri

TARLA ÜRÜNLERİ	SEBZE ÜRÜNLERİ	MEYVE ÜRÜNLERİ
Buğday	Lahana (Beyaz)	Armut
Arpa	Hıyar	Elma
Yonca	Domates	Erik
Şekerpancarı	Fasulye	Kaysı
Korunga	Kavun	Kiraz
Fiğ	Soğan (Taze)	Vişne

Kaynak: Ağrı İl Gıda Tarım Hayvancılık Müdürlüğü 2014 Faaliyet Raporu

Bölge, coğrafi yapısı ve sahip olduğu geniş çayır ve mera varlığı nedeniyle hayvancılığa elverişli durumdadır. İkliminin yem bitkisi üretimine uygun olması hayvancılığın bölgede gelişmesine katkıda bulunurken, kışların uzun ve sert geçmesi olumsuz bir durum olarak ortaya çıkmaktadır İlde büyükbaş hayvancılıkta yerli sığır ırkı ve melez ırk hâkimdir. Süt verimi yüksek olan kültür ırkları ise toplam varlığın yalnızca %5,75'ini oluştururken; sağılan hayvan varlığı ise toplam mevcudun %33'ünü teşkil etmektedir (Tutar vd., 2013:37). Üretim faaliyetleri sırasında oluşan atıklar çoğunlukla değerlendirilmemektedir.

Tablo 17. Ağrı ili hayvan varlığı tablosu (2014)

CİNSİ		SAYISI	TOPLAM
Büyükbaş	Sığır (Yerli)	170.583	322.307
	Sığır (Melez)	131.195	
	Sığır (Kültür)	19.932	
	Manda	597	
Küçükbaş	Koyun	1.346.303	1.452.572
	Keçi	106.269	
Tek Tırnaklı		6.763	
Kanatlı		232.885	
Arı Kovanı		12.089	

Kaynak: Ağrı İl Gıda Tarım Hayvancılık Müdürlüğü 2014 Faaliyet Raporu

3.4.2. Sanayi

Günümüzde ekonomik büyümenin ve buna bağlı olarak gelişen bağlı refah artışının büyük ölçüde sanayileşme ve ihracata dayalı üretim ile mümkün olacağı düşünülmektedir. Bu açıdan imalat sanayi ekonomik büyümenin ana motoru olması ve yerel kaynakların ürüne dönüştürülüp katma değer yaratarak dışabağımlılığı azaltması açısından önemli bir role sahiptir. Bir bölgenin ekonomik gelişmişliği imalat sanayi sektöründe yapılan yatırımlar ve üretim kapasitesiyle doğrudan ilişkilidir (Tutar vd., 2013:41).

Daha önce Tablo 13'ü açıklarken belirttiğimiz gibi 2004-2011 döneminde TRA2 Bölgesinde Sektörlerin Gayri Safi Katma Değer içinde tarımın payının ortalama 27.7, sanayinin payının ortalama 13.8 ve hizmetlerin payının ise ortalama 59.21 dir. Rakamlar incelendiğinde Gayri Safi Katma Değer açısından tarım sektöründen sanayi ve hizmetler sektörüne doğru bir geçiş olduğu yorumu yapılabilir. Bunun sebebinin ise söz konusu yıllarda bölgede yer alan Küçük Sanayi Sitesi ve Organize Sanayi Bölgesi oluşumlarının tamamlanmasına ve geçmiş yıllara oranla çok sayıda sanayi işletmesinin faaliyete geçmesine bağlı olduğu söylenebilir (Tutar vd., 2013:42).

2002 yılında TÜİK tarafından gerçekleştirilen Genel Sanayi ve İşyeri Sayımı sonuçlarında TRA2 Bölgesi illerinde imalat sanayi sektöründe yer alan işyeri sayısı 1.078'dir. Bölgede faaliyet gösteren işyerlerinin %28,5'i Ağrı'da bulunmaktadır. 2002 yılında Ağrı'da imalat sanayi sektöründe yer alan 308 işletmenin %18,18'i gıda ürünleri ve içecek imalatı, %22,4'ü orman ve orman ürünleri, %13,96'sı metalürünleri, %13,96'sı tekstil ürünleri ve giyim eşyası, %5,52'si makine ve teçhizat, %25,97'si ise diğer imalat alanlarında üretim yapmaktadır. Gelir İdaresi Dairesi Başkanlığı'nın 2011 yılı verilerine göre, TRA2 Bölgesi illerinde imalat sanayi sektöründe faaliyet gösteren 2.130 işyeri bulunmaktadır. Söz konusu işyerlerinin yüzde 34,64'ü Ağrı'da yer almaktadır. Son on yılda imalat sanayi sektöründe faaliyet gösteren işletme sayısı iki kattan fazla artış göstermiştir. Alt imalat kolları bakımından en büyük artış %276 ile Metal Ürünleri sektöründe yaşanmıştır. Ağrı ilindeki mevcut 653 imalat sanayi sektörü işletmesinin %23,71'i gıda ürünleri ve

içecek imalatı, %21,95'i metal ürünleri, %15,04' orman ve orman ürünleri, %11,38'i tekstil ürünleri ve giyim eşyası, %4,2'i ise makine ve teçhizat alt imalat kollarında, %23,71'i ise diğeri imalat alanlarında üretim yapmaktadır. Son 10 yıldıki işyeri sayısı Ağrı'da ise %139,6 artış göstermiştir. Bölge illeri ile kıyaslandığında 10 yıldıki verilere göre Ağrı'nın en hızlı sanayileşen il olduğu görülmektedir. İlde faaliyet gösteren işyerlerinin değişim oranlarına göre, alt imalat kolları bakımından en fazla artış metal ürünleri alanında (%276,7) gerçekleşmiştir. Gıda rnleri ve içecek alanında %212,5 tekstil ürünleri ve giyim eşyasında %95,3 orman ve orman ürünlerinde ise % 60,9'luk bir artış yaşanmıştır. Buna göre ildeki tüm imalat sektörleri yüzde 60'ın üzerinde artış göstermiştir (Tutar vd.,2013:46-47).

Bilim Sanayi ve Teknoloji Bakanlığının (2015) 81 Sanayi Sanayi Durum Raporuna göre, Ağrı ilinde sanayi siciline kayıtlı sanayi işletmesi sayısı 150'dir. Bu şirketlerin sektörel dağılımları ise: Gıda rnlerinin İmalatı %38, Diğeri Metalik Olmayan Mineral rnlerin İmalatı %14, Ağaç, Ağaç rnleri Ve Mantar rnleri İmalatı (Mobilya Hariç); Saz, Saman Ve Ben-zeri Malzemelerden rlerek Yapılan Eşyaların İmalatı %10, Mobilya İmalatı %7, Diğeri Madencilik Ve Taş Ocakçılığı %6, Kauçuk Ve Plastik rnlerin İmalatı %6, Fabrikasyon Metal rnleri İmalatı (Makine Ve Teçhizat Hariç) %1, Giyim Eşyalarının İmalatı %1 ve Deri Ve İlgili rnlerin İmalatı %1 şeklinde dir.

3.5.Gürbulak Sınır Kapısı ve Sınır Ticareti

Gürbulak Sınır Kapısı, 1936 yılında Atatürk'ün talimatıyla 1936 oluşturulmuş, 14 Mart 1937 tarihinde faaliyete geçmiştir. Gürbulak Sınır Kapısı 4 Eylül 1953 tarihli Bakanlar Kurulu Kararı ile de hudut kapısı iln edilmiştir. Kurulduğu 1936 senesinde vadiye simetrik şekilde konumlandırılan hizmet binasının yarısı İran'a verilmiş olup hala Bazargn Hudut Kapısı olarak hizmet vermeye devam etmektedir. Zaman içerisinde Gürbulak Sınır Kapısı'nda ticaretin çoğalması ve uluslararası kara nakliyatının öneminin artmasından dolayı Gümrük sahası ve eski hizmet binaları yetersiz kalmıştır. Bundan dolayı sınır kapısının tekrardan düzenlenmesi gereksinimi ortaya çıkmıştır. Kapı, Uluslararası Nakliyeciler Derneği (UND) tarafından işletme

süresi 15 yıl olmak üzere Yap- İşlet-Devret (YİD) modeli ile tekrardan yapılarak 29.05.2003 senesinde UND'ye bırakılmıştır (Tutar vd., 2012:21).

Tablo 18. Kara Kapılarına Göre Giriş-Çıkış Yapan Araç Sayıları

KARA KAPILARI	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016*
Habur	1.640.90	1.556.78	1.672.	1.936.	1.935.8	1.771.2	610.709
Kapıkule	1.314.46	1.332.68	1.344.	1.366.	1.437.2	1.576.2	921.107
Sarp	656.533	857.221	1.075.	1.214.	1.183.6	1.135.0	559.692
İpsala	459.523	454.178	442.5	483.9	528.42	556.22	286.786
Hamzabeyli	338.562	363.425	378.9	432.5	450.73	437.73	252.475
Gürbulak	369.794	412.155	389.6	352.5	378.36	362.55	191.421
Pazarkule	104.508	131.690	144.3	183.0	230.62	223.81	119.383
Öncüpınar	429.125	429.125	117.3	161.4	213.95	222.32	55.239
Dilucu	460.639	464.141	289.3	333.3	213.40	212.29	164.013
Cilvegözü	606.584	755.128	280.8	175.9	149.05	177.78	101.692
Dereköy	125.689	127.438	131.2	147.4	158.96	176.80	89.870
Türkgözü	30.154	39.453	66.81	98.31	85.422	85.260	56.206
Esendere	109.029	165.775	165.0	94.60	94.044	50.079	1
Kapıköy	302	41.045	67.06	50.13	42.610	44.499	19.567
Aktaş	-	-	-	-	-	4.900	18.948
Nusaybin	54.719	65.663	0	9	956	1.801	0
Üzümlü	-	-	-	-	-	1.243	0
Akçakale	383.775	346.120	20.13	22.28	8	5	89
Karkamış	35.420	35.859	26.45	36.94	1.067	2	0
Yayladağı	180.519	142.892	44.41	10.08	0	0	96
TOPLAM	7.300.24	7.720.77	6.657.	7.100.	7.104.3	7.039.9	3.447.29

*Ocak- Temmuz Dönemi

Kaynak: Gümrükve Ticaret Bakanlığı www.gtb.gov.tr

Yukarıda Tablo 18’de Türkiye’deki 20 Kara Sınır Kapısı’ndan 2010-2016 yılları arasındaki giriş-çıkış yapan araç sayıları gösterilmektedir. Tablo incelendiğinde Türkiye’de en fazla giriş-çıkış yapılan ilk üç kapının Kapıkule, Habur ve Sarp Sınır Kapıları olduğu görülmektedir. Bu üç kapıdan giriş-çıkış yapan araçların tüm Sınır Kapılarından giriş-çıkış yapan araçlara oranı yaklaşık %50 iken bu oran Gürbulak Sınır Kapısı’nda yaklaşık %5’tir.

Gürbulak Sınır Kapısı Doğubayazıt İlçe merkezine 35 km, Ağrı İl merkezine ise 133 km uzaklıkta bulunmaktadır. Sınır Kapısının toplam alan büyüklüğü 137.500 metrekaredir. Gürbulak Sınır Kapısı’nda yolcular için 3’er adet giriş ve çıkış peronu, ağır tonajlı araçlar için ise 4’er adet giriş ve çıkış peronu mevcuttur. Gümrükler Genel Müdürlüğü’nün taşra teşkilatı olarak Gürbulak Gümrük ve Muhafaza Başmüdürlüğü de Gürbulak gümrük sahası içerisinde yer almaktadır. Müdürlük 24 saat

hizmet vermekte; Başmüdürlük bünyesindeki idarelerde başta, TIR/ transit işlemleri olmak üzere ithalat, ihracat ve yolcu işlemleri yapılmaktadır. Gürbulak Sınır Kapısı'na 100 kilometre mesafede bir iç gümrük bulunmadığından, Bakanlar Kurulu Kararı ile 2007 yılında Gürbulak Gümrük ve Muhafaza Başmüdürlüğü'ne bağlı olarak Doğubayazıt Gümrük Müdürlüğü kurulmuştur. 2008 yılı içerisinde sınır ticareti kapsamındaki ihracat ve ithalat işlemleri hariç tüm ihracat ve ithalat işlemleri Doğubayazıt Gümrük Müdürlüğünden yapılmaya başlanmıştır (Tutar vd., 2012:23).

3.5.1. Sarısu Sınır Ticaret Merkezi

Sarısu Sınır Ticaret Merkezi Gürbulak Sınır Kapısı'na yaklaşık 5 km mesafede bulunmakta ve Sınır Ticaret Merkezinde Dış Ticaret Müsteşarlığı'nca hazırlanan "İl İhtiyaç Listesi"nde belirlenen kotalar dâhilindeki belirli malların ihracat ve ithalat işlemleri gerçekleştirilmektedir.

Sarısu Sınır Ticaret Merkezi, Türkiye–İran sınırında Ağrı Valiliği ile Maku Valiliği arasında 23.12.1992 tarihinde yapılan Protokol ile kurulmuştur. Sınır Ticaret Merkezi, İran İslam Cumhuriyetindeki mevzuat değişikliği nedeniyle 03 Mart 1995 tarihinde kapatılmış, 24.02.1997 tarihli Protokol ile 10.03.1997 tarihinde yeniden açılmıştır. Derme çatma dükkânlarla faaliyete başlayan merkez daha sonra Valilik tarafından modern bir görünüme kavuşturulmuştur. Sarısu Sınır Ticaret Merkezi, 100 adet işyeri, 80 tonluk baskül ve gıdaların depolanması için hijyenik depolar inşa edilip tamamlanmıştır. Gerçekleştirilen yatırımlar neticesinde faaliyete geçen Sarısu Sarısu Sınır Ticaret Merkezi, ülkemizde açılan ilk sınır ticaret merkezi olmuştur. Açıldığı dönemde yoğun olarak çalışan Sarısu Sarısu Sınır Ticaret Merkezi, zamanla yaşanan güvenlik sorunları ve ürün kota kriterleri, İran tarafının birtakım olumsuz uygulamaları vb. sebepler dolayısıyla yoğunluğunu yitirmişve sermaye birikimine sahip esnafın büyük şehirlere göç etmesiyle atıl duruma düşmüştür. Mayıs 2009 tarihinde Resmi Gazetede yayımlanan Bakanlar Kurulunun 2008/14451 sayılı Kararı ile Sarısu Sınır Ticaret Merkezi'lerinde ticaret yapabilmek için mağaza kiralama zorunluluğu kaldırılmış olup bu durum Sarısu Sarısu Sınır Ticaret Merkezi'nin esnaf ve tacirler tarafından sahiplenilmemesine yol açmıştır. Hâlihazırda Sarısu Sınır Ticaret Merkezi'de 4-5 firma faaliyet göstermektedir.

Sınır ticaret merkezinin kullanımı sırasında mağazalarda ve tel örgülerde oluşan tahribatların onarılması için en son iyileştirme çalışması merkezin işleticisi olan Ağrı Sarısu Sınır Ticaret Merkezi A.Ş. tarafından 2005 ve 2006 yıllarında 41.039 TL harcanarak gerçekleştirilmiştir. Ancak bu dönem sonrasında bölge tamamen kaderine bırakılmış sınır ticaret merkezinde herhangi bir çalışma yapılmamıştır (Tutar vd., 2012:23).

Tutar vd.(2012) çalışmalarında Sarısu Sınır Ticaret Merkezi ilgili yaşanan sorunları şu şekilde ifade etmişlerdir:

- Zaman içinde iyileştirme çalışmaları yapılmadığı için merkez şu anki metruk haline gelmiştir. Fiziksel şartların kötü olması STM’nde faaliyet gösteren işletmecilerin ortak sorunu olarak ön plana çıkmaktadır.
- Sınır Ticaret Merkezi’ne ulaşan yol patika niteliğinde olup iki aracın karşılıklı gidip gelmesini zorlaştıracak ölçüde dar ve yük taşıyan araçların ağırlığı nedeniyle engebeli bir vaziyettir.
- Başta Gümrük Muhafaza personelinin bürosu olmak üzere yapıların çoğunluğu bölgenin sert iklim koşulları göz önünde bulundurulduğunda uygun bir fizikî altyapıya sahip değildir. Merkezde cep telefonları kapsama alanı dışında olup sabit telefon bağlantısı, internet, su ve elektrik erişimi yoktur. Lokanta, dinlenme alanları, tuvalet konusunda sıkıntılar yaşanmaktadır.
- Sınır Ticaret Merkezi’nde yer alan işyerlerinden yüzde 10 kadarı faaliyetlerini sürdürmektedir.
- Sınır Ticaret Merkezi’nde, giriş çıkış kapıları da dâhil olmak üzere, herhangi bir güvenlik görevlisi bulunmamaktadır. Buna karşılık İran tarafında ise STM’de askerler görev yapmaktadır. Mağaza sahipleri ile gerçekleştirilen görüşmelerde en önemli sorunlardan birinin can ve mal güvenliği olduğu dile getirilmiştir.
- Sınır Ticaret Merkezi’ne gitmek için iki defa askeri kontrol noktasından geçilmesi gerekmektedir. Bu durum sınır ticaret merkezinin daha etkin bir şekilde faaliyet göstermesine mani olmaktadır.

- Sınır Ticaret Merkezi'nde güvenlik görevlilerinin bulunmaması kontrol memurlarının işini zorlaştırmaktadır. Sarısu Sınır Ticaret Merkezi'ni çevreleyen yüksek teller ve sınır noktasında mal giriş-çıkışlarının yapıldığı kapıdaki fiziki yıpranmalar denetim konusunda büyük sorunlara yol açmaktadır. Gümrük Müdürlüğü tarafından kontrol işlemleri için görevlendirilen memurların zaman zaman fiziksel şiddete maruz kaldığı dile getirilmiştir.
- Sınır Ticaret Merkezi gerek İran tarafındaki gerekse Türkiye tarafındaki resmi ve dini tatil günleri nedeniyle kesintiye uğramaktadır, her iki ülke arasında bulunan saat farkı da çalışma saatlerinin kısalmasına neden olmaktadır.
- Sınır Ticaret Merkezinde kontrolle görevli muhafaza memurlarının keyfi nedenlerle istedikleri zaman işe geldikleri ifade edilmiştir. Bunun yanında merkezde güvenlik görevlilerinin bulunmaması kontrol memurlarının işini zorlaştırmaktadır.
- Dış ticarete konu malların kamyonlardan indirilmesi ve çekme arabalarına konularak İran tarafındaki geçiş kapısına getirilmesi Sarıçavuş köyünden sağlanan basit insan gücüyle yapılmaktadır. Ağır paletlerin indirilmesi için İran tarafından getirilen forklift kullanılmaktadır.
- Sarısu Sınır Ticaret Merkezi'lerinde mağaza kiralama zorunluluğunun olmaması Sarısu Sınır Ticaret Merkezi'nin esnaf ve tacirler tarafından sahiplenilmemesine yol açmaktadır.
- Sarısu Sınır Ticaret Merkezi'leri için mevcut sınırlar (ülke bazında sınırlama, sektörler bazında sınırlama, ürünler bazında sınırlama, firma için aylık sınırlama, menşe sınırlaması, tarım ürünleri için zaman sınırlaması, sınır ticaretine konu edilmeyen ürünler listesi, sınır ticareti kapsamından çıkartılan sanayi ve tarım ürünleri) Sarısu Sınır Ticaret Merkezi'lerindeki esnaf ve tacirlerin ticari faaliyetlerini kısıtlamaktadır.

3.5.2. Ağrı İlinde Sınır Ticareti

25.01.2016 tarihli 2016/8478 karar sayılı, sınır ticaretinin düzenlenmesine ilişkin Bakanlar Kurulu Kararın 13. Maddesi gereğince Ağrı İline Gürbulak Sınır Kapısından İran İslam Cumhuriyeti ile Sınır Ticareti yapma yetkisi verilmiştir

Ağrı İlinde son on yıl itibariyle toplam 594 adet Sınır Ticaret Belgesi düzenlenmiş, 512 adet Sınır Ticaret Belgesi süresi dolması ve yeni müracaat yapılmaması nedeniyle iptal edilmiştir. 2015 yılı itibariyle 82 adet Sınır Ticaret Belgesi fiilen kullanılmaktadır.

Gümrük Müdürlüğü'nden sınır ticareti kapsamında ithalatı en çok yapılan eşyalar; karpuz, kivi, nar, kuru fasulye ve ceviz olup, ihracatı en çok yapılan eşyalar ise hazır giyim, tekstil, oto parçası ve aksesuarı, makine aksamı ve parçası, kırtasiye, büro malzemesi ve elektrik malzemesidir.

Ağrı İlinde son on yılda Sınır Ticareti kapsamında yapılan ihracat ve ithalat rakamları aşağıda Tablo 19'da verilmiştir:

Tablo 19. Ağrı İlinde Sınır Ticaret Kapsamında Yapılan İhracat ve İthalat(TL)

YILLAR	İHRACAT (TL)	İTHALAT (TL)
2006	126.631.164,90	-
2007	123.593.772,10	-
2008	35.136.961,64	-
2009	21.640.387,4	21.186,00
2010	39.913.701,24	2.875.066,30
2011	64.534.342,99	5.166.842,90
2012	31.704.078,58	6.297.343,75
2013	30.456.122,43	7.948.444,90
2014	46.612.921,26	8.306.663,00
2015	50.927.664,80	6.570.300,00

Kaynak: Bilim Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı Ağrı İl Müdürlüğü

Ağrı ilinde sınır ticareti ile uğraşanlarla ve Ağrı Ticaret ve Sanayi Odasıyla yapılan görüşmelerde, ilde sınır ticareti'nin sorunları ve sınır ticaretinin geliştirilmesi için öneriler aşağıdaki maddeler halinde belirlenmiştir:

- Ağrı İline tahsis edilen kota miktarının az olması nedeniyle küçük sermaye sahibi tacir ve esnaflar tarafından sınır ticaretinden yeteri miktarda yararlanılamamaktadır. Bu nedenle Sınır Ticareti kapsamında ürün yelpazesinin geliştirilmesi ve kota miktarlarının arttırılması sağlanmalıdır.
- İthal edilen ürünlere tanınan vergi ve fon imtiyazına karşılık, komşu ülkeden istenen menşe şahadetnamesi karşı ülke tarafından düzenlendiği için bu belgenin doğruluğu yönünde bilgi sahibi olunması imkânsızdır. Her iki ülke açısından da bu konuya açıklık getirilmesi gerekmektedir.
- Ağrı İlinde Sınır Ticareti İşlemlerinin yapılması için kurulan ve yetkilendirilen Sarısu Sınır Ticaret Merkezi'nin fiziki ve teknik altyapı eksikliği ve yeterli güvenliğin bulunmaması nedeniyle işlemlerde sıkıntılar yaşanmaktadır. Bu sebeple Sarısu Sınır Ticaret Merkezi'nin teknik altyapısı ve fiziki şartlarının iyileştirilmesi ve güvenlik hizmetlerinin sağlanarak personel ihtiyacının giderilmesi gerekmektedir. Sarısu Sınır Ticaret Merkezi'nin mevcut şeklinin devam etmesi halinde kapatılması ve Sınır Ticareti kapsamında ithal ve ihraç edilecek eşyaların mevzuata uygun olarak denetimin Doğubayazıt Gümrük Müdürlüğü'ne bağlı antrepolarda yapılmasını sağlayacak şekilde Doğubayazıt Gümrük Müdürlüğü'ne yetkilendirilme yapılmalıdır.

3.6. Bölüm Sonu Değerlendirmesi

Ağrı ili gerek Kalkınma Bakanlığı gerekse TÜİK tarafından yapılan 1996, 2003, 2011 ve 2015 yıllarına ait çalışmalarda 81 il arasında Sosyo-ekonomik gelişmişlik açısından son sıralarda olduğu görülmektedir.

2015 Adrese Dayalı Nüfus Kayı Sistemi sonuçlarına göre Ağrı ilinin nüfusu 547.210 kişi ile TRA2 Düzey II Bölgesi (Ağrı, Kars, Iğdır, Ardahan) nüfusunun %48,35'ini teşkil etmektedir. Ağrı ilinin söz konusu dönemde net göç veren bir il olduğu görülmektedir. Ağrı ilini etkisi altında bulunduran göçün nedenleri arasında; terör olayları, kan davaları ve güvenlik gerekçesiyle yerleşme boşaltma ve diğer bazı sosyal ve ekonomik etkenler sayılabilir.

Ağrı ili ekonomik yapısında bitkisel ve hayvansal üretim önemli yer tutmaktadır. Tarım ve hayvancılık bölgenin temel geçim kaynağı olmasına rağmen tarımın büyük oranda iklim koşullarına bağlı olması ilin tarımsal üretimi ve gelişmesini etkilemektedir. Ürünlerin yetiştirme süresi dikkate alındığında yıllık dekar başına ortalama verimlilik diğer bölgelere kıyasla oldukça düşüktür. Girdi maliyetlerinin yüksek olmasına karşın üretilen ürünlerden yeterince verim alınamaması tarıma duyulan ilgiyi azaltmaktadır. TRA2 Bölgesinde ve Ağrı ilinde Gayri Safi Katma Değer açısından tarım sektöründen sanayi ve hizmetler sektörüne doğru bir geçiş olduğu yorumu yapılabilir. Ancak yine de Ağrı’da imalat sanayinin gelişmemiş olduğu söylenebilir.

Bu bakımdan, bölge insanına daha ucuza mal teminini sağlamak, bölgedeki refahı arttırmak ve Ülkemizde bölgeler arası gelişmişlik farkının en aza indirilmesi gibi çok önemli amaçları olan Sınır Ticareti ’nin Ağrı İli için önemi ortadadır. Ağrı ilinde sınır ticareti, Gürbulak Sınır Kapısı ve Sarısu Sınır Ticaret Merkezi aracılığıyla yapılmaktadır. Sınır ticareti kapsamında ithalatı en çok yapılan eşyalar; karpuz, kivi, nar, kuru fasulye ve ceviz olup, ihracatı en çok yapılan eşyalar ise hazır giyim, tekstil, oto parçası ve aksesuarı, makine aksamı ve parçası, kırtasiye, büro malzemesi ve elektrik malzemesidir. Ancak Sarısu Sınır Ticaret Merkezi’nin fiziki ve teknik altyapı eksikliği ve yeterli güvenliğin bulunmaması ve sınır ticareti yapmak için yetkilendirilen tüm illerdeki gibi sınır ticaretine konu olan mal yelpazesinin yetersizliği ve kotaların düşüklüğü Ağrı ilinde sınır ticaretinden yeterince yararlanmayı engellemektedir.

BÖLÜM IV

GÜRBULAK SINIR KAPISININ AĞRI EKONOMİSİNE ETKİLERİ

Türkiye'nin Doğu Anadolu Bölgesinde bulunan Ağrı İli konumsal özellikleri itibariyle olumsuz doğal ve beşeri özelliklere sahiptir. Ağrı ili yer şekilleri açısından ülkemizin en engebeli, yüksek ve dağlık kesiminde ayrıca iklim şartları açısından karasal iklim şartlarının hâkim olduğu bir bölgede bulunmaktadır. Doğanın temel belirleyicileri olarak değerlendirebileceğimiz iklim ve topografik şartlar, Ağrı ilindeki geçim faaliyetleri üzerinde dolayısıyla kalkınma üzerinde de belirleyici olmuşlardır. Örneğin, yükseltinin 1500 metreden daha fazla olması bu bölgelerde yağış ve sıcaklık şartları açısından yetiştirme devresinin kısa olmasına neden olarak tarımsal faaliyetleri kısıtlamaktadır. Aynı şekilde bölgenin dağlık ve engebeli olması tarım alanlarının azlığını da beraberinde getirmiştir. İlde Tarım ve hayvancılık halkın temel geçim kaynağı olmasına rağmen tarımın büyük oranda iklim koşullarına bağlı olması ilin tarımsal üretimi ve gelişmesini etkilemektedir. Ürünlerin yetiştirme süresi dikkate alındığında yıllık dekar başına ortalama verimlilik diğer bölgelere kıyasla oldukça düşüktür. Ağrı ilinde, beşeri unsurlarda da kalkınma açısından dikkat çekici bir etkiye sahiptir. Bölgede, yer şekillerinin engebелiliği ulaşımın zor ve belli hatlarda yapılmasına imkân vermekte ve bölgeler arası etkileşimi olumsuz etkilemektedir. Ayrıca il büyük yerleşmeler ve pazar alanlarına uzak bir mesafededir (Karabağ, 2006:249-250, Tutar vd.,2013:33-41).

Türkiye'de sınır ticareti yapılan diğer iller gibi ekonomik açıdan geri kalmış bir il olan Ağrı için komşu ülkelerle yapılacak olan sınır ticareti Ağrı ilinin kalkınması için üzerinde etkili olacak niteliktedir. Sınır ticareti ile Ağrı ilinde istihdamın ve dolayısıyla da ekonomik refahın artırılması sağlanabilecektir. Sınır ticaretinin sağlayacağı bu faydalar ildeki önemli problemlerden olan göçün engellenmesini sağlayabilecektir.

Çalışmanın Dördüncü Bölümünde, ilk önce Ağrı ilinde sınır ticaretinde yaşanan sorunlar ve Ağrı İli üzerindeki etkileri anlatılacaktır. Dördüncü bölüm değerlendirmeyele bitirilecektir.

4.1. Sınır Ticaretinde Yaşanan Sorunlar ve Ağrı İli Üzerine Etkileri

25.01.2016 tarihli ve 2016/8478 sayılı, sınır ticaretinin düzenlenmesine ilişkin Bakanlar Kurulu Kararına göre Türkiye’de toplam 13 ilden (Ağrı, Ardahan, Artvin, Gaziantep, Hakkâri, Hatay, Iğdır, Kars, Kilis, Mardin, Şanlıurfa, Şırnak, Van) Gürcistan, İran, Suriye, Nahçıvan ve Irak’la sınır ticareti yapılması kararlaştırılmıştır.

Tablo 20. İran ile sınır ticaretine yetkili sınır kapıları

SIRA NUMARASI	YETKİLİ SINIR İLİ	YETKİLİ GÜMRÜK KAPISI	ÜLKE
1	Iğdır	Gürbulak	İran
2	Ağrı	Gürbulak	İran
3	Van	Kapıköy	İran
4	Hakkâri	Esendere	İran

Kaynak: 2016/8478 Sayılı Bakanlar Kurulu Kararı

Söz konusu karara göre Tablo 20’de görüleceği üzere Iğdır ve Ağrı Gürbulak Sınır Kapısı, Van ve Hakkâri de sırasıyla Kapıköy Sınır Kapısı ve Esendere Gümrük Kapıları ile İran ile sınır ticareti yapmaya yetkilendirilmişlerdir.

Tablo 21. İran ile ikili ticaretimiz (ihracat-bin ABD doları)

YILLAR	İHRACAT	TOPLAM İHRACAT İÇİNDEKİ PAYI (%)	DEĞİŞİM (%)
2015	3 663 760	2.5	-5.7
2014	3 886 190	2.5	-7.3
2013	4 192 511	2.8	-57.7
2012	9 921 602	6.5	176.4
2011	3 589 635	2.7	17.9
2010	3 044 177	2.7	50.4
2009	2 024 546	2.0	-0.3
2008	2 029 760	1.5	40.8
2007	1 441 190	1.3	35.1
2006	1 066 902	1.2	16.9

Kaynak: TÜİK

Tablo 21 ve Tablo 22’de 2006-2015 döneminde İran ile yaptığımız ihracat ve ithalat rakamları gösterilmektedir. TÜİK verilerine göre Türkiye-İran ilişkilerinde ihracat rakamlarına bakıldığında 2006 yılından 2012 yılına kadar sürekli bir artış görülmektedir. 2006’da 1.066.902 milyar dolar olan ihracat, 2012 yılında 9.921.602 milyar dolara çıkmıştır. 2013-2015 yılları arasında ise İran ile yaptığımız ihracat düşmektedir.

Tablo 22. İran ile ikili ticaretimiz (ithalat-bin ABD doları)

YILLAR	İTHALAT	TOPLAM İTHALAT İÇİNDEKİ PAYI (%)	DEĞİŞİM (%)
2015	6 096 254	2.9	-38.0
2014	9 833 290	4.1	-5.3
2013	10 383 217	4.1	-13.2
2012	11 964 779	5.1	-4.0
2011	12 461 532	5.2	63.0
2010	7 645 008	4.1	124.5
2009	3 405 986	2.4	-58.5
2008	8 199 689	4.1	23.9
2007	6 615 394	3.9	17.6
2006	5 626 610	4.0	62.2

Kaynak: TÜİK

İthalat rakamlarına bakıldığında ise dalgalı bir seyir gözlenmektedir. 2009 yılında bir önceki yıla göre ithalat %58.5 azalmış, 2010 yılında %124.5 artmış, 2012, 2013,2014ve 2015 yıllarında ise sırasıyla %4, %13.2, %5.3 ve %38 oranında azalmıştır. Ağrı ilinin 2002-2015 döneminde ihracat ve ithalat rakamlarının gösterildiği Tablo 23 incelendiğinde genel olarak Ağrı ilinin ihracat ve ithalat rakamlarının arttığı görülmektedir.

Tablo 23. Ağrı ili ihracat ve ithalat rakamları (2002-2015) (bin ABD doları)

YILLAR	İHRACAT	İTHALAT
2015	87645	99832
2014	82609	65574
2013	56162	89354
2012	42142	76221
2011	77697	71206
2010	76904	58973
2009	44339	45227
2008	50687	77074
2007	28101	56590
2006	26113	40610
2005	28219	41409
2004	21073	14743
2003	8165	10865
2002	3153	8317

Kaynak: TÜİK

Ağrı ilinin 2002-2015 döneminde ihracat ve ithalat rakamlarının gösterildiği Tablo 23 incelendiğinde genel olarak Ağrı ilinin ihracat ve ithalat rakamlarının arttığı görülmektedir.

Tablo 24. Gürbulak Gümrüğünden ihracat ve İthalat (2005-2014) (bin ABD doları)

YILLAR	İHRACAT	İTHALAT
2014	21.666.618	9.532.424
2013	15.596.626	10.668.417
2012	15.846.061	8.179.039
2011	37.036.557	8.563.708
2010	27.329.974	6.512.155
2009	13.791.451	5.516.555
2008	27.514.277	16.448.269
2007	91.899.615	55.438.108
2006	100.848.426	37.534.774
2005	70.023.795	32.273.032

Kaynak: TÜİK

Tablo 24’de Gürbulak Gümrük Müdürlüğü’nden yapılan ihracat ve ithalat rakamları görülmektedir. Söz konusu rakamlar incelendiğinde 2005-2014 döneminde Gürbulak Gümrük Müdürlüğü’nden yapılan ihracat ve ithalatın dalgalı bir seyir izlediği görülmektedir.

Ağrı İlinde son on yıl itibariyle toplam 594 adet Sınır Ticaret Belgesi düzenlenmiş, 512 adet Sınır Ticaret Belgesi süresi dolması ve yeni müracaat yapılmaması nedeniyle iptal edilmiştir. 82 adet Sınır Ticaret Belgesi fiilen kullanılmaktadır. Sorunun temel kaynağını, ithalat kotasını oluşturan sınır ticareti kapsamında ithal edilebilecek ürün sayısının ve miktarlarının çok az, ya da ithalat değer limitlerinin düşük miktarda tespit edilmesi ve Sarısu Sınır Ticaret Merkezi'nin fiziki ve teknik altyapı eksikliği oluşturmaktadır.

Çalışmanın ikinci bölümünde ayrıntılı bir şekilde ifade edilen ve Türkiye'de sınır ticaretinin ekonomik etkileri üzerine yapılmış çalışmalarda tespit edilen sorunlar Ağrı ili için de geçerlilik taşımaktadır. Örneğin, en güncel çalışma olan ve Naz ve Toprak (2016)'ın Van ili Kapıköy sınır kapısında, sınır ticareti yapan mükelleflerin, İran ile yaptıkları ticari faaliyet süresince ne tür sorunlarla karşılaştıklarını ve bu durumdan ne ölçüde etkilendiklerini inceledikleri araştırmalarında sınır ticaretinde karşılaşılan sorunlar arasında, sınır ticaretiyle Van iline getirilen malların il gereksinimlerini karşılamadığı ve bu anlamda uygulanan kotaların yeniden düzenlenmesi gerektiği, ticari faaliyet sırasında karşılaşılan fiziki altyapı sorunlarının, ulaşım ve şebeke problemlerinin ticari verimliliği önemli ölçüde olumsuz etkilemekte olduğu ve ticari faaliyetler esnasında mükelleflerin ihtiyaçlarını karşılayacak oteller, moteller, lokantalar, kahvehaneler vb. konaklama alanlarının eksikliği sayılmıştır. Yine Deniz ve Batu Ağırkaya (2015)'nin Iğdır ilinde sınır ticareti yapan firmalar üzerine yaptığı çalışmada, ankete katılan firmaların büyük bir kısmı sınır ticareti kapsamında ithal edilen ürünlerin il ihtiyaçlarına uygun olarak belirlenmediği görüşündedir. Sınır ticaretiyle ilgili tespit edilen bu sorunlar, başka iller için çalışmalar olan, Sesa Enstüsü (2016), Özçelik vd. (2015), Taşlıyan ve Hırlak (2012) Güneş vd. (2010)'nin çalışmalarında da tespit edilmiştir.

4.2. Bölüm Sonu Değerlendirmesi

Türkiye'de sınır ticaret ilk kez 1979 yılında petrol krizi ve döviz darboğazından sonra petrol krizine çözüm bulabilmek için amacıyla Ağrı ilinde başlamasına rağmen literatürde Gürbulak Sınır Kapısının ve sınır ticaretinin Ağrı ekonomisine etkileri konusunda yapılan çalışma yok gibidir.

Ağrı ilinde sınır ticareti üzerine yapılan tek çalışma Güllülü vd.(2006)'nın İran'la Türkiye arasında Gürbulak sınır kapısından gerçekleştirilen ekonomik faaliyetleri incelemek için Gürbulak sınır kapısından giriş ve çıkış yapan kişilere bir anket uyguladıkları çalışmadır. Çalışmada ankete katılanların Türkiye'den ticaret yapma nedenleri olarak yakınlık, Türkçe bilme ve mallar tanımının en önemli nedenler olduğu ortaya çıkarken, Gürbulak sınır kapısından geçiş yapanlar en fazla tekstil-konfeksiyon ürünleri ticareti yaptıkları belirlenmiştir.

Türkiye'de sınır ticaretinin ekonomik etkileri üzerine yapılmış çalışmalarda tespit edilen en önemli ortak sorunlar ise sınır ticareti yapılan illere tahsis edilen kota miktarının az olmasıdır. Bu sebeple küçük sermaye sahibi tacir ve esnaflar tarafından sınır ticaretinden yeteri miktarda yararlanılamamaktadır. Bu sorunun giderilmesi için sınır ticareti kapsamında ürün yelpazesinin geliştirilmesi ve kota miktarlarının arttırılması sağlanmalıdır. Diğer bir ortak sorun ise illerdeki Sınır Kapıları ve sınır ticareti işlemlerinin yapılması için kurulan ve yetkilendirilen Sınır Ticaret Merkezlerinin ve teknik altyapı eksikliğidir. Bu eksikliklerin giderilmesi sınır ticaretinden elde edilmesi beklenen faydaları arttıracaktır.

BÖLÜM V

SONUÇ VE ÖNERİLER

Ülkeler farklı sosyal, iktisadi ve ticari politikalara, farklı eğitimsel ve yasal sistemlere ve farklı ekonomik geçmişlere sahiplere sahip olmaları neticesinde birbirlerinden farklı fiziki ve beşeri sermaye donanımlarına sahip olmaktadır. Bunun sonucunda ise ülkeler ortalama kişi başına gelir düzeyleri açısından birbirlerinden farklılaşmaktadırlar. Bu bakış açısıyla düşünüldüğünde belli ülke içerisinde politikalar, kurumlar ve tarih ülkenin bütünü için ortak olduğu için bir ülke içerisindeki bölgelerin kişi başı gelir düzeylerinin benzer olması gerektiği düşünülebilir. Fakat ortaya çıkan durum bu olmamaktadır. Hatta bölgeler arası farklılıklar genellikle on yıllar hatta nesiller boyunca devam edebilmektedir.

Söz konusu bu durum Türkiye için de doğrudur. Türkiye’de özellikle planlı dönemde geliştirilen pek çok politika ve uygulamalara rağmen, bölgeler arasındaki farklılıklar önemini korumaktadır. Ekonomik büyüme bölgesel farklılıkların giderilmesinde beklenen olumlu etkiyi yaratamamıştır. Türkiye’de; gelirin yanı sıra nüfus yapısı, teknik ve sosyal altyapı, girişimcilik atmosferi, insan kaynakları, eğitim düzeyi, çevre kalitesi, istihdam, kadının rolü vb. konularda da bölgeler arasında dengesizlikler mevcuttur.

Türkiye’de bölgeler arasındaki farklılıkları tespit etmek amacıyla Kalkınma Bakanlığı ve Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) tarafından çeşitli çalışmalar yapılmaktadır. Kalkınma Bakanlığı’nın 1996, 2003 ve 2011 hazırlamış olduğu İllerin Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Sıralaması Araştırmasına (SEGE) göre 1996 yılında 76 il arasında 74. Sırada bulunan Ağrı, 2003 yılında 81 il arasında 80. Sırada yer almıştır. SEGE 2011 araştırmasına göre Ağrı ili gelişmişlik bakımından 81 il arasında 79. Sırada yer almaktadır. TÜİK’in 2015 yılı itibariyle 81 il için yayınlamış olduğu Yaşam Endeksi sıralamasında Ağrı ili 79. sırada yer almaktadır. Söz konusu çalışmalar değerlendirildiğinde yaklaşık 20 yıldır Ağrı ilinin ülkenin gelişmiş illeri ve bölgeleri arasındaki sosyo-ekonomik gelişmişlik farkının devam ettiği ortaya çıkmaktadır.

Ağrı ilinin bu durumu Türkiye'nin Doğu ve Güneydoğusunda bulunan sınır ticareti yapılan iller için de geçerlidir. Söz konusu sınır iller iklim, yer şekilleri, toprak gibi doğal unsurlar ile ulaşım gibi beşeri açıdan olumsuz unsurlara sahiptirler. Bu olumsuz unsurlar nedeniyle ülkemizin Doğu ve Güneydoğusunda bulunan sınır illerinde kişi başına düşen gelir ülke ortalamasının altındadır. Bu sebeple alternatif gelir kaynaklarının oluşturulması açısından sınır ticareti özellikle Doğu ve Güneydoğu Bölgesi halkı için önemlidir. Sınır ticareti ile bölgeler arasındaki dengesizlikler giderilebilir. Sınır ticareti ile hedeflenen amaçlar aşağıdaki şekilde sıralanabilir:

- Bölge halkının ihtiyaçlarının mahallinde, sınır bölgelerinden kısa sürede temin ve tedarik edilmesi,
- Bölge ekonomisine canlılık getirilerek, bölge insanının refah düzeyini yükseltmek,
- Bürokratik işlemlerin azaltılması yoluyla dış ticaret hacmini genişletmek,
- İstihdamı arttırmak,
- Kaçakçılığı önlemek,
- Sınır bölgelerinde yaşayan halkın müteşebbis ruhunun oluşumuna katkıda bulunmak
- Göçü önlemek.

Türkiye'de ilk kez 1978 yılında petrol ihtiyacını ucuz yoldan karşılamak amacıyla İran'la sınır ticaretine başlanmıştır. Sınır ticareti 1986 yılından itibaren ise Güneydoğu Anadolu bölgesinde ön plana çıkmıştır. 2006-2016 yılları arasında Türkiye'de sınır ticaretinin ekonomik etkilerini inceleyen bilimsel çalışmalar değerlendirildiğinde, sınır bölgelerinde yaşayan insanların sınır ticaretini faydalı gördükleri ancak bazı sorunların giderilmesi gerektiğinin sürekli vurgulandığı görülmektedir. İncelenen tüm çalışmalarda ortak biçimde ifade edilen sınır ticaretinin sorunlarını maddeler halinde sıralarsak:

- Sınır ticaretiyle illere getirilen malların il gereksinimlerini karşılamadığı ve bu anlamda uygulanan kotaların yeniden düzenlenmesi gerektiği,

- Ticari faaliyet sırasında karşılaşılan fiziki altyapı sorunlarının, ulaşım ve şebeke problemlerinin ticari verimliliği önemli ölçüde olumsuz etkilemekte olduğu
- Ticari faaliyetler esnasında mükelleflerin ihtiyaçlarını karşılayacak konaklama alanlarının eksikliği sayılabilir.

KAYNAKÇA

Ağrı İl Gıda Tarım Hayvancılık Müdürlüğü. Faaliyet Raporu, 2014.

Azgün, S. ve Sevinç, H. (2010). “Van- İran Arasındaki Sınır Ticareti ve Gelişme Potansiyeli.”, 1. Uluslararası Sınır Ticareti Kongresi, 4-6 Kasım, Kilis, 151-156.

Bagwell, K. Ve Staiger, R.W. (1997), “Reciprocal Trade Liberalization.”, Journal of International Economics, Vol. 42, Issues 1-2, 91-123.

Başıhoş, S.(2016). “Gelişmişlik Göstergesi Olarak Gece Işıkları: Ulusal Ölçekte ve İl Bazında GSYH Tahmini.” Tartışma Metni N201617. www.tepav.org.tr.

Bilim Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı Sanayi Genel Müdürlüğü, “81 İl Sanayi Durum Raporu”, Sanayi Genel Müdürlüğü, 2015.

Çimen, A, Çınar, O. ve Kaya, F. (2006). “Ağrı İlinin Sosyo-Ekonomik Yapısı ve Yaşam Memnuniyeti Araştırması.”, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Cilt.8, Sayı.2, ss. 49-68.

Deniz, T. (2013). “Sınırlar, Sınır Ticareti ve Sınır Ticaret Merkezleri”, The Journal of Academic Social Science Studies, International Journal of Science, Volume 6, Issue4, 351-370.

Deniz, A. ve Batu Ağırkaya, M. (2015). “Sınır Ticareti yapan firmaların Iğdır İli Sosyo-Ekonomik Yapısı Üzerindeki Etkileri.”, KAÜ İİBF Dergisi, 6(9), 01-30.

Deniz, A., ve Aslan, A. (2014), “Türkiye Gürcistan Ekonomik ve Siyasi İlişkiler Kapsamında Sarp Sınır Kapısının Analizi.”, Turkish Studies, Volume 9/2, 539-558.

Dinçer, B., Özaslan, M. & Satılmış, E. (1996). “İllerin Sosyo-ekonomik Gelişmişlik Sıralaması Araştırması”. DPT Yayınları. Ankara.

Dinçer, B., Özaslan, M. & Kavasoğlu, T. (2003). “İllerin Sosyo-ekonomik Gelişmişlik Sıralaması Araştırması”. DPT Yayınları No:2671, Ankara.

DPT. (2004). “Türkiye İktisat Kongresi – Çalışma Grupları: Tebliğ Sunuşları: Bölgesel Gelişme Stratejileri”. 5-9 Mayıs 2004. İzmir.

Dural, B. Ve Göktepe, H. (2010). “Sınır Ticaretinin Türkiye’de Gelişimi ve Karşılaşılan Sorunlar.” I. Uluslar arası Sınır Ticareti Kongresi Bildiri Kitabı, 229-235.

Güllülü, U., Candan, B., Yapraklı, Ş., Karabulut, K. (2006). “ Gürbulak Sınır Kapısından Geçiş Yapan Kişilerin Bu Kapıdan Gerçekleştirilen Sınır Ticaretinin Boyutları İle İlgili Bilgi, Düşünce ve Tutumları Üzerine Bir Araştırma.”, İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, Eylül, 20(2), 387-404.

Güneş, R., Durmuş, A.F., Ceyhan, M. (2010), “Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgelerindeki Sınır Ticareti: Sınır Ticaretinin Gelişimini Engelleyen Faktörler ve Çözüm Önerileri.”, Akademik Yaklaşımlar Dergisi, Kış 2010 Cilt:1 Sayı:1, 1-22.

Hanoğlu, H. (2011). “Sınır Ticaret Merkezleri”, Gümrük Dünyası Dergisi, Sayı 40, Ankara.

Henderson, J. V., Storeyard A. ve Weil D. N. (2009). “Measuring Economic Growth from Outer Space”, NBER Working Paper Series, Working Paper 15199.

Kalkınma Bakanlığı (2013). “İllerin ve Bölgelerin Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Sıralaması Araştırması (SEGE-2011)”, Bölgesel Gelişme ve Yapısal Uyum Genel Müdürlüğü, Ankara.

Kapu, H. ve Tutar, H. (2014). “Sınır Kapılarının Girişimcilik Kültürü Üzerine Etkisi: Iğdır Örneği.”, Marmara Üniversitesi Öneri Dergisi, Cilt 11, Sayı 41, 115-132.

Kara, M. (2005). “Ekonomik Etkileri Açısından Türkiye’deki Sınır Ticaretinin Değerlendirilmesi”, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Cilt 7, Sayı 3, 60-79.

Karabağ, S. (2006). “Sınır Ticaretinin Bölgesel Kalkınmadaki Etkileri”, TÜCAUM IV. Coğrafya Sempozyumu Bildiri Kitabı, 247-255.

Karluk, R. (2009), Uluslararası Ekonomi. Beta Basım (9.Baskı), İstanbul.

Karluk, R. ve Dural, B. (2010). “Sınır Ticaretinin Türkiye ve Komşu Ülkelere Etkileri”. 1. Uluslararası Sınır Ticareti Kongresi, 4-6 Kasım, Kilis, 50-58.

Künü, S., Gürçam, Ö.S., Güneş, Ç. (2015). “Kapalı Sınır Kapılarının Yerel Ekonomiler Üzerine Yansımaları: Alican Sınır Kapısı Örneği”, I. Uluslararası Kafkasya- Orta Asya Dış Ticaret ve Lojistik Kongresi, 1-3 Ekim, Kars, 393-410.

Kökçe, R. (2005). “1994-200 Yılları Arasında Güneydoğu Anadolu Bölgesi ile Suriye ve Irak Arasında Gerçekleşen Sınır Ticaretinin Bölge Ekonomisine Etkisi”. Marmara Üniversitesi Ortadoğu Araştırmaları Enstitüsü, İktisat Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.

Nas, Z. ve Toprak, N. (2016). “Sınır Ticaretinin önemi ve Sınır Ticareti yapan mükelleflerin Ticari verimliliğini etkileyen Faktörler: Van-Kapıköy örneği.”, Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi Ortadoğu Özel Sayısı, 241-279.

OECD. (2009). “Regions Matter – Economic Recovery, Innovation and Sustainable Growth”. <http://www.oecd.org>.

Orhan, O. Z. (2000). “Sınır Ticaretinin Türkiye Ekonomisine Etkileri”. İstanbul Ticaret Odası, Yayın No:2000-27, İstanbul.

Özçelik, K. M., Oğan, E., Aktaş Güzel, S. (2015). “Sarp Sınır Kapısından Gerçekleştirilen Sınır Ticareti ve Artvin Ekonomisine Etkileri.”, Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi (SOBİAD) Kasım 2015, 219-242.

Öztürk, N. (2006). “Türkiye’de Sınır Ticaretinin Gelişimi, Ekonomik Etkileri, Karşılaşılan Sorunlar ve Çözüm Önerileri”, ZKÜ Sosyal Bilimler Dergisi, Cilt 2, Sayı 3, 107-127.

Sesa Enstitüsü (2016). “Türkiye – Irak Arasındaki Sınır Ticaretinin Toplumsal, Siyasal ve Ekonomik Etkileri Araştırma Projesi Raporu”, <http://www.sesaenstitüsü.org>.

Seyidoğlu, H. (2003). Uluslararası İktisat Teori, Politika ve Uygulama, Güzem Can Yayınları No:20 (Geliştirilmiş 15. Baskı), İstanbul, 2003.

Sugözü, İ.H. ve Atay, M. (2010). “Sınır Kapılarının Güneydoğu Anadolu Bölgesi Ekonomisi Üzerine Etkileri Kapsamında Habur Sınır Kapısı.”, 1. Uluslararası Sınır Ticareti Kongresi, 4-6 Kasım, Kilis, 59-67.

Tan, M. ve Altundal, F. (2008). “Türkiye’de Sınır Ticaretinin Gelişimi ve Mevcut Durumu”. İstanbul Ticaret Odası, Yayın No:2008-26, İstanbul.

Taşlıyan, M. ve Hırlak, B. (2012). “Sınır Ticaretinin Bölge Ekonomilerine Etkileri: Kilis İli Örneği, II. Bölgesel Sorunlar ve Türkiye Sempozyumu.”, KSÜ İİBF Dergisi, 1-2 Ekim, 331-338.

Tekin Turhan, G. (2012). “Kara Sınırı Komşuları ile Ticaretin Türkiye’nin Kalkınmasına Etkisi – Çekim Modeli Yaklaşımı-”, Kadir Has Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim Dalı Finans ve Bankacılık Bilim Dalı Doktora Tezi, İstanbul.

Tutar, H., Erdal, M., Kurğa, C., Bektaş, E., Elyıldırım, G., ve Sarışen, M. (2012). “TRA2 Bölgesinde Sınır Ticareti ve Sınır Kapıları: Sosyo-Ekonomik Bir Analiz Sorunlar ve Çözüm Önerileri”, Serhat Yatırım Ajansı Ağrı Yatırım Destek Ofisi, www.serka.gov.tr.

Tutar, H., Erdal, M., Kurğa, C., Bektaş, E., Elyıldırım, G., ve Sarışen, M. (2013). “Ağrı’nın Sosyo-Ekonomik Durumu ve Uygun Yatırım Alanları”, Serhat Yatırım Ajansı Ağrı Yatırım Destek Ofisi, www.serka.gov.tr.

TÜİK (2014). “Gayri Safi Katma Değer Bölgesel Sonuçlar 2004-2011”. <http://www.tuik.gov.tr>.

TÜİK (2013). “Seçilmiş Göstergelerle Ağrı”. <http://www.tuik.gov.tr>.

TÜİK (2015). “İllerde Yaşam Endeksi”. <http://www.tuik.gov.tr>.

Womack, B. (1994); “Sino-Vietnamese Relations: The Age of Normalization”, Asian Survey, Vol. XXXIV, No.6, June, s.495-512.

Yulu, A. (2014). “Dilucu Sınır Kapısı’nın Iğdır Şehri Üzerindeki Etkileri.”, Coğrafya Dergisi, Sayı 28, 20-35.

EK:

SINIR TİCARETİNİN DÜZENLENMESİNE İLİŞKİN KARAR

Karar Sayısı: 2016/8478

BİRİNCİ BÖLÜM

Amaç, Kapsam, Dayanak, Tanımlar

Amaç

MADDE 1- (1) Bu Kararın amacı; ülkemizin Doğu ve Güneydoğu Anadolu coğrafi bölgelerine kara sınırı bulunan komşu ülkeler ile sınır ticareti kapsamında yapılacak ihracat ve ithalata ilişkin kuralların belirlenmesidir.

Kapsam

MADDE 2- (1) Bu Karar; Artvin, Ardahan, Kars, Iğdır, Ağrı, Van, Hakkâri, Şırnak, Mardin, Şanlıurfa, Gaziantep, Kilis ve Hatay sınır illerimizden yapılacak sınır ticaretine ilişkin kuralları kapsar.

Dayanak

MADDE 3- (1) Bu Karar; 14/5/1964 tarihli ve 474 sayılı Gümrük Giriş Tarife Cetveli Hakkında Kanunun 2 nci, 27/10/1999 tarihli ve 4458 sayılı Gümrük Kanununun 16 ncı ve 172 nci, 3/6/2011 tarihli ve 637 sayılı Ekonomi Bakanlığının Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararnamenin 7 nci maddelerine dayanılarak hazırlanmıştır.

Tanımlar

MADDE 4- (1) Bu Kararın uygulanmasında;

a) Esnaf: Bu Karar kapsamındaki illerde en az bir yıldır yerleşik olarak faaliyette bulunan ve Esnaf ve Sanatkârlar Siciline kayıtlı olan gerçek kişileri,

b) İl Değerlendirme Komisyonu: Bu Karar kapsamındaki illerin Vali veya Vali Yardımcısı başkanlığında İl Jandarma Komutanlığı ya da İl Emniyet Müdürlüğü temsilcisi, Defterdar, Gümrük Müdürü, Bilim, Sanayi ve Teknoloji İl Müdürü, Ticaret İl Müdürü, Gıda, Tarım ve Hayvancılık İl Müdürü, İl Ticaret Odası veya İl

Ticaret ve Sanayi Odası ile Esnaf ve Sanatkarlar Odaları Birliği temsilcilerinden oluşan komisyonu,

c) İthalat değer limiti: Bu Karar kapsamındaki illerin ihtiyaç duydukları tarım ve sanayi ürünlerinin komşu ülkeden ithalat yoluyla karşılanmasını teminen, il bazında belirlenecek yıllık değer limitlerini,

) İthalat Uygunluk Belgesi: İlgili gümrük kapısından ve Sınır Ticaret Merkezinden ithalat yapılması için düzenlenen Ek:1'deki belgeyi,

d) Mağazalar: Sınır Ticaret Merkezinde faaliyet gösteren mağazaları,

e) Sınır ticareti: Bu Karar kapsamındaki sınır illerimizde faaliyet gösteren esnaf ve tacir tarafından sınır illerinin ihtiyaç duyduğu ürünlerin bir kısmının daha kısa sürede ve düşük maliyetle sınır komşusu ülkelere ithalat yoluyla tedarik edilerek bu Kararda belirtilen illerde piyasaya arz edilmesi ve bu Karar kapsamındaki illerden komşu ülkelere ihracat yapılması suretiyle bölgeye ticari ve ekonomik canlılık kazandırılması amacıyla yapılan ticari işlemleri,

f) Sınır Ticareti Belgesi: Sınır ticareti kapsamında ihracat ve ithalat yapılması ile Sınır Ticaret Merkezinde mağaza kiralanması için düzenlenen Ek:2'deki belgeyi,

g) Sınır Ticaret Merkezi: Bu Karar kapsamında sınır komşusu ülke ile müşterek sınır hattı üzerinde kurulan ve sınır ticareti yapılabilen mağazaların bulunduğu yerleri,

ğ) Tacir: Şirket merkezleri bu Karar kapsamındaki illerde olan ve en az bir yıldır faaliyette bulunan, 13/1/2011 tarihli ve 6102 sayılı Türk Ticaret Kanununa göre bir ticari işletmeyi kısmen bile olsa kendi adına işleten gerçek kişi ile aynı Kanunda belirtilen sayıda özel kişilerin sermayelerini bir araya getirerek belirli bir sözleşme akdi ile oluşturulan kollektif, komandit, limited ve anonim şirket statüsünü haiz tüzel kişiyi (vakıf, dernek ve belediyeler ile diğer kamu kurum ve kuruluşları ve bunların kurdukları ya da ortak oldukları firmalar hariç) ifade eder.

İKİNCİ BÖLÜM

İl Değerlendirme Komisyonu, Sınır Ticareti Belgesi

İl Değerlendirme Komisyonu

MADDE 5- (1) İl Değerlendirme Komisyonu, sınır ticareti kapsamındaki Sınır Ticareti Belgesi ve İthalat Uygunluk Belgesi başvurularını ve bu Karar kapsamındaki ithalat ve ihracata ilişkin diğer konuları değerlendirerek karara bağlar. İl Değerlendirme Komisyonu üye tam sayısının salt çoğunluğu ile toplanır ve katılımcıların oy çokluğu ile karar verir. İl Değerlendirme Komisyonunun sekretarya hizmetleri İl Ticaret Odası veya İl Ticaret ve Sanayi Odası tarafından yerine getirilir.

Sınır Ticareti Belgesi

MADDE 6- (1) Esnaf ve tacirin sınır ticareti kapsamında ithalat ve ihracat yapabilmesi ve mağaza kiralayabilmesi için Sınır Ticareti Belgesine sahip olması şarttır.

(2) Sınır Ticareti Belgesi başvuruları İl Ticaret Odası veya İl Ticaret ve Sanayi Odasına yapılır. Başvuruları İl Değerlendirme Komisyonu tarafından uygun görülenlere Valilikçe Sınır Ticareti Belgesi düzenlenir.

(3) Sınır Ticareti Belgesi üç yıl süreyle geçerlidir. Belgenin geçerlik süresinin sona ermesinden önce İl Ticaret Odası veya İl Ticaret ve Sanayi Odasına başvurulması ve talebin İl Değerlendirme Komisyonu tarafından uygun görülmesi halinde, belgenin geçerliliği ilgili Valilikçe vize edilmek suretiyle bir yıllık sürelerle uzatılabilir.

(4) Sınır Ticareti Belgesi hiçbir şekilde devredilemez. Sınır Ticareti Belgesinin devredildiğinin tespiti halinde belge Valilikçe iptal edilir ve ilgili ve/veya ilgilinin sahibi, ortağı veya yöneticisi olduğu firmalar adına bir daha Sınır Ticareti Belgesi düzenlenmez.

(5) 12/4/1991 tarihli ve 3713 sayılı Terörle Mücadele Kanunu, 7/2/2013 tarihli ve 6415 sayılı Terörizmin Finansmanının Önlenmesi Hakkında Kanun, 21/3/2007 tarihli ve 5607 sayılı Kaçakçılıkla Mücadele Kanunu, 26/9/2004 tarihli ve 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu, 10/7/1953 tarihli ve 6136 sayılı Ateşli Silahlar ve Bıçaklar ile Diğer Aletler Hakkında Kanun, 15/7/1950 tarihli ve 5682 sayılı Pasaport

Kanunu, 4/1/1961 tarihli ve 213 sayılı Vergi Usul Kanunu ile 20/2/1930 tarihli ve 1567 sayılı Türk Parasının Kıymetini Koruma Hakkında Kanunda sayılı suçlardan kesinleşmiş mahkûmiyet kararları bulunan esnaf ve tacir ile bunların sahibi, ortağı veya yöneticisi olduğu firmalara, cezalarını çekmiş ya da affa uğramış dahi olsalar Sınır Ticareti Belgesi düzenlenmez. Belirtilen suçlardan dolayı kesinleşmiş mahkûmiyet kararı bulunduğu sonradan tespit edilenlerin sınır ticaretine ilişkin belgeleri Valilikçe iptal edilir ve bu kişilerin yeni talepleri değerlendirmeye alınmaz.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

İthalat ve İhracat İşlemleri

İthalat değer limitlerinin tahsisi ve Valiliklere bildirilmesi

MADDE 7- (1) İthalat değer limitleri, her bir komşu ülke için; 75 milyon ABD Doları kadar tarım, 75 milyon ABD Doları kadar sanayi ürünleri olmak üzere yıllık toplam 150 milyon ABD Doları kadardır. Her bir komşu ülke için ithalat değer limiti 150 Milyon ABD Dolarından daha az olarak da belirlenebilir. Komşu ülkelerden bu Karar kapsamındaki illere yapılacak ithalata ilişkin sektörel ve toplam ithalat değer limitlerinin tahsisi, komşu ülke için belirlenen ithalat değer limitinin ilgili sınır illerine nüfusları oranında paylaştırılması suretiyle yapılır. Tahsis edilen ithalat değer limiti oranları yıl içinde değiştirilemez.

(2) İthalat değer limitleri; Ekonomi Bakanlığının koordinasyonunda Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı ve Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı ile yapılacak değerlendirme neticesinde iller bazında tahsis edilerek İthalat Uygunluk Belgelerinin düzenlenmesini teminen, Ekonomi Bakanlığı tarafından her yıl Aralık ayının sonuna kadar ilgili Valiliklere bildirilir. Valilikler, Ekonomi Bakanlığı tarafından yapılan bildirimi takip eden beş iş günü içinde tahsis edilen ithalat değer limitlerini İl Ticaret Odası veya İl Ticaret ve Sanayi Odası ile Esnaf ve Sanatkarlar Odaları Birliği aracılığıyla esnaf ve tacire duyurur.

(3) İl Değerlendirme Komisyonu tarafından her bir ürün için düzenlenmesi uygun görülecek İthalat Uygunluk Belgelerinin toplam değeri, ilgili sınır ili bazında tarım ve sanayi sektörü için belirlenen yıllık ithalat değer limitinin %5'ini geçemez.

İthalat Uygunluk Belgesi

MADDE 8- (1) Sınır Ticareti Belgesini haiz esnaf ve tacir ile mağaza kiralayanlar tarafından İthalat Uygunluk Belgesine ilişkin başvurular İl Ticaret Odası veya İl Ticaret ve Sanayi Odasına yapılır.

(2) Başvurulan İl Değerlendirme Komisyonu tarafından uygun görülenler adına her bir ürün için ayrı bir İthalat Uygunluk Belgesi İl Ticaret Odası veya İl Ticaret ve Sanayi Odasınca düzenlenir.

(3) İthalat Uygunluk Belgesi; Ticaret İl Müdürü ile İl Ticaret Odası veya İl Ticaret ve Sanayi Odasının en az genel sekreter düzeyindeki yetkilisi tarafından imzalanır ve İl Ticaret Odası veya İl Ticaret ve Sanayi Odası tarafından mühürlenir.

(4) İthalat Uygunluk Belgesinin geçerlik süresi düzenlendiği tarihten itibaren 90 gün olup, bu süre uzatılamaz. Ancak, Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığınca belirlenen tarım ürünlerinin ithalatında hasat dönemi dikkate alınarak bu belge daha kısa süreler için düzenlenebilir.

(5) İthalat Uygunluk Belgesi süresinin bir kısmının tarım ürünleri ile ilgili mevsimsel ithalat kısıtlamaları dönemine girmesi halinde bakiye süre kazanılmış hak teşkil etmez.

(6) İthalat Uygunluk Belgesi hiçbir şekilde devredilemez. İthalat Uygunluk Belgesinin devredildiğinin tespiti halinde ilgilinin İthalat Uygunluk Belgesi Valilikçe iptal edilir ve ilgili ve/veya ilgilinin sahibi, ortağı veya yöneticisi olduğu firmalar adına bir daha İthalat Uygunluk Belgesi düzenlenmez.

(7) İl Değerlendirme Komisyonunun çalışmaları ile İthalat Uygunluk Belgesi düzenlenmesine ilişkin usul ve esaslar ilgili Valiliklerce bu Karar hükümleri dikkate alınarak belirlenir.

İthalat

MADDE 9- (1) Bu Karar kapsamında, esnaf veya tacir ya da mağaza kiralayan tarafından ilgili gümrük kapısı veya Sınır Ticaret Merkezinden 30 gün içerisinde en fazla 75.000 ABD Doları karşılığı Türk Lirasına kadar değerde eşya ithal edilebilir.

(2) İthalatta tek ve maktu vergi uygulanır. Tek ve maktu vergi; gümrük vergisi oranı sıfır, katma değer vergisi ile özel tüketim vergisi oranları tam olarak hesaplanır.

(3) İthalat işlemlerinde, eşyanın ilgili sınır ülkesinde üretildiğine veya imal edildiğine dair ithalatın yapılacağı ülkenin yetkili makamlarınca düzenlenen menşe şahadetnamesi ilgili gümrüklerce aranır. Üçüncü ülke menşeli ürünlerin bu Karar kapsamında ithalatına izin verilmez.

(4) Bu Karar kapsamında ithal edilen ürünler sadece 2 nci maddede belirtilen illerde satılabilir. Bu illerde yerleşik esnaf ve tacire yapılacak satış işlemlerinde, satış faturası ve ilgili nakliye belgeleri düzenlenir. Ürün satış faturası üzerine ilgili İthalat Uygunluk Belgesinin tarih ve sayısı da kaydedilir.

(5) Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığınca ihtiyaç duyulması halinde, bu Karar kapsamında yapılacak tarım ürünleri ithalatı, ülkemizdeki hasat dönemi dikkate alınarak mevsimsel kısıtlamaya tabi tutulabilir.

İhracat

MADDE 10- (1) Sınır Ticareti Belgesi sahibi esnaf ve tacir (mağaza kiralayanlar dâhil), ilgili gümrük kapısı veya Sınır Ticaret Merkezinden ihracat yapabilir. Bu şekilde ihracı yapılacak eşyanın faturası ile ihracatçı birliğince onaylanmış gümrük beyannamesinin yetkili gümrük idaresine tevdi edilmesi zorunludur.

Sınır ticareti kapsamına girmeyen ürünler

MADDE 11- (1) İhracı ve ithali ilgili mevzuatla yasaklanmış ve ithali belli kurum ve kuruluşlara bırakılmış maddeler; ticaret politikası önlemleri kapsamındaki kota, korunma, damping ve sübvansiyona karşı vergi önlemlerine tabi ürünler; petrol ve petrol ürünleri ile 29/6/2004 tarihli ve 5201 sayılı Harp Araç ve Gereçleri ile Silâh, Mühimmat ve Patlayıcı Madde Üreten Sanayi Kuruluşlarının Denetimi Hakkında Kanun kapsamında kontrole tabi ürünler; 14/8/1987 tarihli ve 87/12028 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile yürürlüğe konulan Tekel Dışı Bırakılan Patlayıcı Maddelerle Av Malzemesi ve Benzerlerinin Üretimi, İthali, Taşınması, Saklanması, Depolanması, Satışı, Kullanılması, Yok Edilmesi, Denetlenmesi Usul ve Esaslarına

İlişkin Tüzük kapsamındaki sivil kullanım amaçlı patlayıcı maddeler ile amonyum nitrat ve benzeri içerikli patlayıcı yapımında kullanılabilecek maddeler sınır ticaretine konu edilemez.

(2) Bu Karar kapsamında canlı hayvan ve hayvansal ürünlerin ticareti ile Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı tarafından insan, bitki ve hayvan sağlığı açısından risk teşkil ettiği belirlenen ürünlerin ticareti yapılamaz.

Ürün güvenliği ve teknik düzenlemelere uygunluk

MADDE 12- (1) Bu Karar kapsamında ithal ve ihraç edilen ürünler, 28/1/2013 tarihli ve 2013/4284 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile yürürlüğe konulan Teknik Düzenlemeler Rejimi Kararına istinaden yapılan ihracat ve ithalat denetimlerinden muaftır.

(2) Bu Karar kapsamında ithal edilen ürünlerin güvenli olması, 29/6/2001 tarihli ve 4703 sayılı Ürünlere İlişkin Teknik Mevzuatın Hazırlanması ve Uygulanmasına Dair Kanun hükümleri uyarınca ithalatçının sorumluluğundadır. İthal edilen ürünün güvenli olmadığının tespiti halinde ithalatı yapanlar hakkında 4703 sayılı Kanunda yer alan cezai müeyyide uygulanır.

(3) Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığının denetimine tabi ürünlerin bu Karar kapsamında ithalatı genel hükümlere tabidir.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

Sınır Ticaretine Yetkili Gümrük Kapıları ve Sınır Ticaret Merkezleri

Sınır ticaretine yetkili gümrük kapıları

MADDE 13- (1) Sınır ticareti, aşağıdaki tabloda gösterilen yetkili gümrük kapıları üzerinden karşılarında belirtilen ülkeyle yapılır.

(11.05.2016 tarih ve 29709 sayılı R.G. 2016/8802 s.BKK ile değişik)

SIRA NUMARASI	YETKİLİ SINIR İLİ	YETKİLİ GÜMRÜK KAPISI	ÜLKE
1	Artvin	Sarp	Gürcistan
2	Ardahan	Türkgözü	Gürcistan
3	Kars	Dilucu	Nahçıvan
4	Iğdır	Dilucu	Nahçıvan
5	Iğdır	Gürbulak	İran
6	Ağrı	Gürbulak	İran
7	Van	Kapıköy	İran
8	Hakkâri	Esendere	İran
9	Hakkâri	Habur	Irak
10	Hakkâri	Derecik	Irak
11	Hakkâri	Üzümlü	Irak
12	Şırnak	Habur	Irak
13	Mardin	Nusaybin	Suriye
14	Şanlıurfa	Akçakale	Suriye
15	Gaziantep	Karkamış	Suriye
16	Kilis	Öncüpınar	Suriye
17	Hatay	Cilvegözü	Suriye

Kaynak: 2016/8478 Sayılı Bakanlar Kurulu Kararı

Sınır Ticaret Merkezleri

MADDE 14- (1) Gümrük hattı üzerinde, aşağıdaki tabloda gösterilen Sınır Ticaret Merkezinden karşılarında belirtilen ülkeyle sınır ticareti yapılabilir.

SIRA NUMARASI	İLİ	SINIR TİCARET MERKEZİ	ÜLKE
1	Ağrı	Sarısu	İran
2	Hakkâri	Esendere	İran
3	Van	Kapıköy	İran
4	Iğdır	Dilucu	Nahçıvan

Gümrük kapılarının sınır ticaretine yetkilendirilmesi ile yetkilerinin kaldırılması, Sınır Ticaret Merkezlerinin kurulması ve kapatılması

MADDE 15- (1) Bu Karar kapsamındaki illerde; 13 üncü maddede belirtilenlerin dışındaki gümrük idarelerinin sınır ticaretine yetkilendirilmesi ve 14 üncü maddede belirtilenlere ilave olarak gümrük idaresinin bulunduğu sınır kapılarında yeni Sınır Ticaret Merkezi kurulması için ilgili İl Valisi tarafından; mevcut Sınır Ticaret Merkezinin kapatılması ya da sınır ticaretine yetkili gümrük kapısının bu yetkisinin kaldırılması için ise Gümrük ve Ticaret, İçişleri, Kalkınma veya Milli Savunma Bakanlıkları tarafından Ekonomi Bakanlığına teklifte bulunulur.

(2) İlgili Valilikler, teklifleri ile birlikte açılması talep edilen Sınır Ticaret Merkezine ilişkin ekonomik, ticari ve sosyal gerekçeleri içeren ihtiyaç analizi çalışmalarını Ekonomi Bakanlığına iletir.

(3) Gümrük idarelerinin sınır ticaretine yetkilendirilmesi ya da bu yetkilerinin kaldırılması veya yeni Sınır Ticaret Merkezinin kurulması ya da mevcut Sınır Ticaret Merkezinin kapatılmasına ilişkin talepler hakkında Ekonomi Bakanlığınca birinci fıkrada yer alan Bakanlıkların görüşleri alınır. Belirtilen Bakanlıkların tümünün görüşlerinin ilgili gümrük kapısının sınır ticaretine yetkilendirilmesi ya da bu yetkisinin kaldırılması veya yeni Sınır Ticaret Merkezi kurulması ya da mevcut Sınır Ticaret Merkezinin kapatılması yönünde olması halinde, bu hususlar Bakanlar Kuruluna sunulur.

(4) Sınır Ticaret Merkezinin teknik ve fiziki alt yapısının yetersiz hale gelmesi, çevre güvenliğinin sağlanamaması, giriş ve çıkışlarının denetim altına alınamaması gibi durumlarda, Gümrük ve Ticaret Bakanlığınca resen veya birinci

fıkra da belirtilen Bakanlıkların en az birinin teklifi üzerine, diğ er ilgili Bakanlıklara bildirilmesi suretiyle, belirtilen eksiklikler giderilinceye kadar Sınır Ticaret Merkezinin faaliyetine Gümrük ve Ticaret Bakanlığınca geçici bir süre ara verilebilir. Bu süre altı ayı geçemez. Gümrük ve Ticaret Bakanlığı, verilen süre içerisinde eksikliklerin giderildiğ inin tespiti halinde ilgili Sınır Ticaret Merkezinin faaliyetine devam etmesi yönünde karar alır ve ilgili Bakanlıklara gerekli bildirim i yap ar. Ancak, verilen süre içerisinde eksikliklerin giderilememesi halinde, eksiklikler giderilinceye kadar Sınır Ticaret Merkezinin tekrar faaliyete geçmesine Gümrük ve Ticaret Bakanlığınca izin verilmez. Gümrük ve Ticaret Bakanlığı, Sınır Ticaret Merkezlerinin faaliyetlerine ara verilmesine ya da devam ettirilmesine ilişkin kararlarını birinci fıkrada belirtilen Bakanlıklara bildirir.

Sınır Ticaret Merkezinin inş a s ı, fiziki ve teknik altyapısının kurulması ve iş letilmesi

MADDE 16- (1) Sınır Ticaret Merkezi ile depolarının ve Sınır Ticaret Merkezinin ana yola bağlantısını sağ layan yolların projelendirilmesi, inş aatı, Sınır Ticaret Merkezinin teknik ve fiziki alt yapısının kurulması, bunların bakım ve onarımları, Sınır Ticaret Merkezinin giriş-ç ıkış , iç ve çevre güvenliğ inin sağ lanması ile insan ve eş ya giriş ve ç ıkış larının denetim altına alınması ilgili Valiliklerce yerine getirilir.

Sınır Ticaret Merkezinin fiziki olarak düzenlenmesi, eş ya ve stok kontrollerinin yapılması ile bu merkezlere giriş ve ç ıkış lara ilişkin usul ve esaslar Gümrük ve Ticaret Bakanlığınca tespit edilir.

Sınır Ticaret Merkezinin iş letilmesi ile mağ azaların kiralanması, ilgili Valilikçe hazırlanan ve Gümrük ve Ticaret Bakanlığınca uygun görülen yönergeler çerçevesinde ilgili Valilikçe yerine getirilir.

Sınır Ticaret Merkezinde gıda maddelerinin stoklanmasında kullanılacak depoların sağ lı ğ a uygunluk ve teknik şartlarının belirlenmesinde Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığının görüş ü alınır.

BEŞİNCİ BÖLÜM

Müeyyideler

Müeyyideler

MADDE 17- (1) Gerçek dışı menşe belgesi ibraz edilerek ithal edildiği tespit olunan ürünler için eşyanın ithalinde ödenmesi öngörülen gümrük vergisi, eş etkili vergi, diğer vergi, mali ve ek mali yüklerin tamamı 21/7/1953 tarihli ve 6183 sayılı Amme Alacaklarının Tahsil Usulü Hakkında Kanun hükümlerine göre ilgililerden tahsil edilir ve 4458 sayılı Kanunun 234 üncü maddesinin birinci fıkrasının (a) bendi hükmü çerçevesinde para cezası uygulanır.

Bu Karar kapsamında ithal edilen, ancak bu Karar kapsamındaki iller dışında satıldığı tespit edilen ürünler için İthalat Rejimi Kararı uyarınca alınması gereken vergilerin tamamı 6183 sayılı Kanun hükümlerine göre ilgiliden tahsil edilir.

İthalat Uygunluk Belgesinde belirtilen miktardan fazla ithalat yapıldığının tespit edilmesi halinde, fazladan ithal edilen ürünler için gümrük mevzuatı uyarınca işlem yapılır.

Birinci, ikinci ve üçüncü fıkralarda belirtilen eylemleri gerçekleştirenlerin İthalat Uygunluk Belgeleri ilgili Valilikçe iptal edilir ve bunlara ve bunların sahibi, ortağı veya yöneticisi olduğu firmalar adına bir daha İthalat Uygunluk Belgesi düzenlenmez. Söz konusu fıkralarda belirtilen fiillerden, 5607 sayılı Kanunda suç olarak tanımlananlar hakkında aynı Kanun hükümlerine göre işlem yapılır.

İthalat Uygunluk Belgesi düzenlenmesi ya da düzenlenmiş belge kapsamında ithalatın gerçekleştirilmesi sırasında gerçeğe aykırı beyanda bulunduğu veya gerçeğe aykırı belge sunduğu tespit edilenlerin İthalat Uygunluk Belgeleri Valilikçe iptal edilir ve bunlara ve bunların sahibi, ortağı veya yöneticisi olduğu firmalar adına bir daha İthalat Uygunluk Belgesi düzenlenmez.

Bu Karar kapsamında, vergi ve diğer mali yükümlülüklerini süresi içinde yerine getirmedikleri tespit edilenlerin İthalat Uygunluk Belgesi Valilikçe iptal edilir.

ALTINCI BÖLÜM

Son Hükümler

Çeşitli hükümler

MADDE 18- (1) İthalat Rejimi Kararı, İhracat Rejimi Kararı, Teknik Düzenlemeler Rejimi Kararı ve diğer mevzuatla ihracı ve ithali izne tabi ürünlerin sınır ticaretine konu edilmesi ilgili mercilerin izni ile mümkündür.

Bu Karar kapsamında yapılacak ihracat ve ithalat işlemlerinde, Gümrük Yönetmeliğinin eki Gümrük Beyannamesi Kullanma Talimatında belirtildiği şekilde gümrük beyannamesi düzenlenir.

Sınır ticareti kapsamındaki ithalat ve ihracat işlemleri ile Sınır Ticaret Merkezinde yapılacak ticari işlemlerle ilgili olarak mülki idare amirlikleri, belediyeler, vakıf ve dernekler tarafından hiçbir nam ve hesap adına kesinti yapılamaz.

Valilikler, belediyeler ve il özel idareleri tarafından veya bunlar adına kurulan vakıf, dernek ve firmalar bu Karar kapsamında ithalat ve ihracat yapamazlar.

Sınır ticareti kapsamında, transit ticaret ile Dâhilde İşleme Rejimi kapsamında ithalat ve ihracat işlemleri yapılamaz.

Sınır ticaretinin amacına uygun olarak yürütülmesi ve izlenmesinden ilgili Valiler sorumludur.

İlgili gümrük idareleri, sınır ticareti kapsamında onayladığı gümrük beyannamelerine ilişkin istatistiki bilgileri müteakip ayın ilk haftası içinde aylık olarak ilgili Valiliklere bildirir.

Valilikler, ilgili gümrük idarelerinden temin edecekleri ithalat ve ihracat işlemlerine ait istatistikî bilgileri, Sınır Ticareti Aylık İstatistik Formunu (Ek:3) doldurmak suretiyle bir sonraki ayın ilk haftasında Ekonomi Bakanlığına gönderir.

Diğer mevzuat

MADDE 19- (1) Bu Kararda yer almayan hususlarda; gümrük mevzuatı, ithalat ve ihracat rejimi ile diğer ilgili mevzuat hükümleri uygulanır

Yetki

MADDE 20- (1) Bu Kararda yer alan hususlara ilişkin olarak ilgili kurum ve kuruluşlar arasında koordinasyon sağlamaya, talimatlar vermeye, sınır ticareti yoluyla yapılacak ithalat ve ihracatın her aşamasında gerekli görülecek düzenlemeleri yapmaya ve önlemler almaya, eşya ve ülke bazında ithalatı ve ihracatı sınırlandırmaya veya durdurmaya Ekonomi Bakanlığı yetkilidir.

Yürürlükten kaldırılan mevzuat

MADDE 21- (1) 1/12/2008 tarihli ve 2008/14451 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile yürürlüğe konulan Sınır Ticaretinin Düzenlenmesine İlişkin Karar yürürlükten kaldırılmıştır.

GEÇİCİ MADDE 1- (1) Bu Kararın yürürlüğe girdiği tarihten önce düzenlenmiş bulunan Sınır Ticareti Belgeleri ve İthalat Uygunluk Belgeleri ile Sınır Ticaret Merkezlerindeki mağazaların kira sözleşmeleri süreleri sonuna kadar geçerlidir.

GEÇİCİ MADDE 2- (1) Bu Kararın yürürlüğe girdiği tarihi takip eden 45 işgünü içinde, bu Karar hükümlerine göre Ekonomi Bakanlığı tarafından iller bazında belirlenerek ilgili Valiliklere bildirilecek ithalat değer limiti tahsisatları çerçevesinde İthalat Uygunluk Belgelerinin dağıtımı yapılır.

(2) Bu Kararın yürürlüğe girdiği tarihten önceki mevzuata göre düzenlenmiş bulunan İthalat Uygunluk Belgeleri kapsamında gerçekleştirilen ithalata ilişkin değer, bu Karar kapsamında tahsis edilen değerden düşülür.

Yürürlük

MADDE 22- (1) Bu Karar yayımı tarihinde yürürlüğe girer.

Yürütme

MADDE 23- (1) Bu Karar hükümlerini Ekonomi Bakanı yürütür.

T.C.
.....VALİLİĞİ
Sınır Ticareti İl Değerlendirme Komisyonu

Düzenlenme Tarihi :...../...../20....
Belge Kayıt No :.....
Belge Geçerlilik Süresi :.....

**SINIR TİCARETİ
İTHALAT UYGUNLUK BELGESİ**

BELGE SAHİBİNİN		İTHAL EDİLECEK ÜRÜNÜN	
T.C. Kimlik No		Adı	
Adı Soyadı ve Meslek Unvanı		G.T.İ.P.(12'li bazda)	
Firma Unvanı		Birim Değeri (CIF/ABD Doları)	
Sınır Ticareti Belgesi Tarih ve Kayıt Numarası		Toplam Miktar	
Bağlı Olduğu Vergi Dairesi		Menşe Ülkesi	
Vergi Numarası		Giriş Gümrük Kapısı	
Bağlı Olduğu Ticaret veya Esnaf Odası			
Ticaret veya Esnaf Sicil No – Sicil Kayıt Tarihi			
İş Adresi			
İmzası			

☐ İşbu belge sahibinin, yukarıda kayıtlı ürünü sınır ticaretinin düzenlenmesine ilişkin .../.../20.. tarihli ve sayılı Karar kapsamında ithal etmesi uygun görülmüştür.

☐ İthalatçı, bu belge kapsamında ithal edilen ürünlerin güvenli olmasından, 4703 sayılı Ürünlere İlişkin Teknik Mevzuatın Hazırlanması ve Uygulanmasına Dair Kanun hükümleri uyarınca sorumludur.

Mühür
İl Ticaret Odası veya İl Ticaret ve Sanayi Odası

İmza
Ticaret İl Müdürü

İmza
İl Ticaret Odası veya İl Ticaret ve Sanayi Odası
Yetkilisi

1. Bu belgenin geçerlik süresi, düzenlendiği tarihten itibarengündür.
2. Bu belge üç nüsha olarak düzenlenmiş olup; birinci nüsha Sekretaryada muhafaza edilir, ikinci nüsha gümrük idaresine gönderilir, üçüncü nüsha ise gümrük kapısında yapılacak işlemlerde ibraz edilmek üzere ilgili esnaf veya tacire verilir.
3. Bu belge bir ürün için düzenlenmiştir.
4. Bu belge başkasına devredilemez ve her ne şekilde olursa olsun başkasına kullanılamaz.
5. Bu belge kapsamında gerçek dışı menşe belgesi ibraz edilerek ithal edildiği tespit olunan ürünler için eşyanın ithalinde ödenmesi öngörülen gümrük vergisi, eş etkili vergi, diğer vergi ile mali ve ek mali yüklerin tamamı 6183 sayılı Amme Alacaklarının Tahsil Usulü Hakkında Kanun hükümlerine göre ilgililerden tahsil edilir ve 4458 sayılı Gümrük Kanununun 234 üncü maddesinin birinci fıkrasının (a) bendi hükmü çerçevesinde para cezası uygulanır.
6. Bu belge kapsamında ithal edilen, ancak Artvin, Ardahan, Kars, Iğdır, Ağrı, Van, Hakkâri, Şırnak, Mardin, Şanlıurfa, Gaziantep, Kilis ve Hatay illeri dışında satıldığı tespit edilen ürünler için İthalat Rejimi Kararı uyarınca alınması gereken vergilerin tamamı 6183 sayılı Amme Alacaklarının Tahsil Usulü Hakkında Kanun hükümlerine göre ilgiliden tahsil edilir.
7. Bu belgede belirtilen miktardan fazla ithalat yapıldığının tespit edilmesi halinde, fazladan ithal edilen ürünler için gümrük mevzuatı uyarınca işlem yapılır.
8. 5., 6. ve 7. maddede belirtilen eylemleri gerçekleştirenlerin İthalat Uygunluk Belgeleri ilgili Valilikçe iptal edilir ve bunlara ve bunların sahibi, ortağı veya yöneticisi olduğu firmalar adına İthalat Uygunluk Belgesi düzenlenmez. Ayrıca, belirtilen fiillerden, 5607 sayılı Kaçakçılıkla Mücadele Kanununda da suç olarak tanımlananlar hakkında 5607 sayılı Kanuna göre işlem yapılır.
9. Bu belgenin düzenlenmesi ya da bu belge kapsamında ithalatın gerçekleştirilmesi sırasında gerçeğe aykırı beyanda bulunduğu veya gerçeğe aykırı belge sunduğu tespit edilenlerin İthalat Uygunluk Belgeleri Valilikçe iptal edilir ve söz konusu esnaf ve tacir ile bunların sahibi, ortağı veya yöneticisi olduğu firmalar adına İthalat Uygunluk Belgesi düzenlenmez.

EK: 2

FOTO

T.C.
..... VALİLİĞİ
Düzenlenme Tarihi :/...../20....

Belge Kayıt No:.....

SINIR TİCARETİ BELGESİ

Belge Sahibinin

T.C. Kimlik No	
Adı Soyadı	
Pasaport No	
Mesleği	
Firma Unvanı	
Firma Faaliyet Konusu	
İş Adresi	
Bağlı olduğu Ticaret Odası/Esnaf Odası	
Ticaret/Esnaf Sicil No	
Ticaret/Esnaf Sicil Kayıt Tarihi	
Bağlı Olduğu Vergi Dairesi	
Vergi Numarası	
Baba Adı	
Ana Adı	
Doğum Tarihi ve Yeri	
İkametgâh Adresi	
İmzası	

İşbu belge, Sınır Ticaretinin Düzenlenmesine İlişkin .../.../ 20.. tarihli ve sayılı Karar kapsamında düzenlenmiştir.

İmza / Mühür

Vali/Vali Yardımcısı

1.Bu belgenin geçerlilik süresi, düzenlendiği tarihten itibaren 3 (üç) yıldır. Süresi sona erdiğinde, talebi halinde ilgiliye Valilikçe yeniden belge düzenlenebilir veya belgenin süresi vize edilmek suretiyle bir yıllık sürelerle uzatılabilir.

2.Bu belge başkasına devredilemez ve her ne şekilde olursa olsun başkasına kullanılamaz. Sınır Ticareti Belgesinin devredildiğinin tespiti halinde belge Valilikçe iptal edilir ve ilgili ve/veya ilgilinin sahibi, ortağı veya yöneticisi olduğu firmalar adına bir daha Sınır Ticareti Belgesi düzenlenmez.

3.Bu belge pasaport veya nüfus cüzdanı yerine geçmez.

Vize edilmiştir	Vize edilmiştir	Vize edilmiştir
Belge Süre Sonu/...../.....	Belge Süre Sonu/...../.....	Belge Süre Sonu/...../.....
İmza/Mühür/...../..... Vali/Vali Yardımcısı	İmza/Mühür/...../..... Vali/Vali Yardımcısı	İmza/Mühür/...../..... Vali/Vali Yardımcısı

